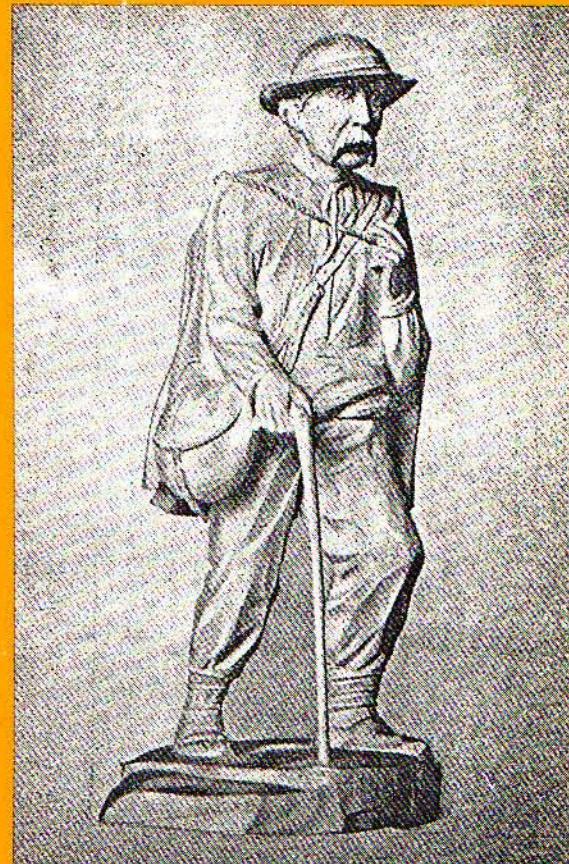

ЛЕМКІВЩИНА
LEMKIVSHCHINA
1991

ч. 2

**НАША ЦІЛЬ: ОБ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКИХ ЕТНОГРАФІЧНИХ ЗЕМЕЛЬ
У ВІЛЬНІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ДЕРЖАВІ**

**OUR MOTTO: THE UNITY OF UKRAINIAN ETHNOGRAPHIC TERRITORY
IN A FREE UKRAINIAN STATE**

**ЛЕМКІВЩИНА
КВАРТАЛЬНИК**

РІК XIII, ЧИСЛО 2(49) ЛІТО, 1991

видає

**ФУНДАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ
з рамени**

**СВІТОВОЇ ФЕДЕРАЦІЇ ЛЕМКІВ
ОРГАНІЗАЦІЇ ОБОРОНИ ЛЕМКІВЩИНИ
І ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ**

ВИДАВНИЧА КОМІСІЯ

Мирон Мицьо
Марійка Дупляк
Юліян Котляр
Василь Скомський

— Голова
— Заступник голови
— Адміністратор
— Фінанс. референт

адреса

"Lemkivshchyna"
P. O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007
USA

Редактур Колегія:

Редактор — Іван Лико
Павло Лопата
Катерина Мицьо

Мистецьке оформлення обкладинки: М. Черешньовський

Редакція застерігає собі право виправляти мову, та скорочувати надіслані матеріали. Прислані матеріали Редакція не повертає. Передрук матеріалів з "Лемківщини" дозволяється при умові подання повної назви журналу.

Річна передплата **10.00 ам. дол.** летунською поштою **16.00 дол. річно.** Ціна числа **2.50 ам. дол.** (або рівновартість в чужій валюті). На Вашій адресі є зазначено, доки заплачена Ваша передплата.

ЗМІСТ

У Києві створено відділення товариства „Лемківщина”	1
I. Красовський, П. Когутов, Д. Солинко. Лемкам-наше дружнє слово	2
I. Красовський. До питання про автохтонність русинів (українців) у західних Карпатах	4
I. Красовський. Світла і тіні конференції	7
Завдання і плани великі, а які ж спроможності	9
Степова. Ще про Завадку Морохівську	10
Кара смерти за збирання зілля	14
M. Остромира. Лемківщина в огні	15
П. Лопата. В Одрехівському 70	17
M. Мушинка. Колекціонер Андрій Галаговець	18
ГЛ. Відплатна акція	19
Концерт хору „Лемковина”	23
P. J. Potichnyj. The Lemkos in the Ukrainian National Movement	25
3 життя організації — 5-ий відділ ООЛ в Ірвінгтоні	29
— Загальні збори 3-го відділу ООЛ	29
Народня творчість: — M. Олесневич. На Україні (вірш)	30
— ГЛ. Шумлять ліси сумно (вірш)	30
Коляда 1990/91 — Список жертвоводців	31
Прес-фонд „Лемківщина” і пожертви на фонд допомоги	33
На обкладинці: Лемко в дорозі. Кругла Різьба. B. P. Одрехівський, 1947 р.	

АДРЕСА КРАЙОВОЇ УПРАВИ ООЛ:
Organization for Defense of Lemkivshchyna
P. O. Box 7
Clifton, New Jersey 07011-0007

ЧИ ВИ ЗЛОЖИЛИ ВЖЕ СВОЮ ПОЖЕРТВУ НА
„ФУНДАЦІЮ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛЕМКІВЩИНИ”?
ЯКЩО НІ, ТО ЗРОБІТЬ ЦЕ СЬОГОДНІ!
ЧЕКИ І МОНІ ОРДЕРИ ВИПИСУЙТЕ:

і шліть на адресу:

The Lemko Research Foundation
P. O. Box 7
Clifton, NJ 07011-0007

Ваші пожертви є звільнені від податку в ЗСА.

Printed in U.S.A.
by Printing Methods, Inc.
1525 Emerson Street, Rochester, NY 14606
(716) 458-2133 Fax (716) 458-1536

У Києві створено відділ товариства „Лемківщина”

На сторінках нашого журнала вже в минулому ми інформували про гуртування лемків у своїх організаціях в Польщі, Чехо-Словаччині і в Україні. Останнім часом створено відділ товариства „Лемківщина” в Києві. Головою ради відділу став знаний нам поет, композитор, громадський діяч,

бувший (сімнадцять-літній) в'язень радянських в'язниць Микола Горбаль.

Про цю подію він інформує Крайову управу Об'єднання Лемків Канади письмом від 11-ого січня ц.р., яке друкуємо нижче.

Редакція

ГОЛОВІ КРАЙОВОЇ УПРАВИ ОБ'ЄДНАННЯ ЛЕМКІВ КАНАДИ ПАНУ МАКСИМУ МАСЛЕЮ

Шановний пане Максиме!

Хочемо повідомити Вас, що у місті Києві створено 14 грудня 1990 року, відділення товариства „Лемківщина”. Про його подальшу діяльність будемо Вам сповіщати.

Думаємо, що Об'єднання лемків Канади розвиватиме всебічні зв'язки з товариством „Лемківщина”, центр якого знаходиться у Львові. У цьому процесі займе своє місце і київське відділення Товариства.

З глибокою повагою і найкращими побажаннями

голова ради відділення
товариства „Лемківщина”

Микола Горбаль

Київ, 11.1.1991

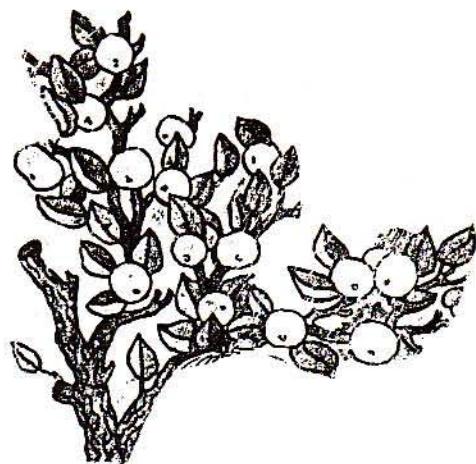
Звернення адресоване всім лемкам

Видавництва деяких інших наших часописів помістили були уже звернення — „Лемкам — наше дружнє слово”, підписане трьома визначними діячами тов. „Лемківщина” в Україні.

Незавидне сучасне положення лемків з приводу примусового їх виселення в сорокових роках та забота про збереження, розвиток і популяризацію лемківських традицій і культури спонукали лемківських діячів в Україні закликати до спільної дії науковців і культурних діячів „усіх закутків планети”.

Звернення друкуємо без змін, а нашим ентузіястам бажаємо найкращих успіхів у так благородному ділі.

Редакція

ЛЕМКАМ — НАШЕ ДРУЖНЄ СЛОВО.

Ситуація, що склалася останнім часом серед лемків в краю, тобто на Лемківщині та поза її межами, де сьогодні живуть лемки, вимагає об'єднання лемківських науковців і культурних діячів усіх закутків планети для спільних дій, щоб врятувати створені сторіччями історичні та культурні надбання мешканців Західних Карпат.

Ми, автори звернення, не маємо наміру нав'язувати будь які думки іншим, навчати їх, як мають вони поступати в тому чи іншому випадку. Ми закликаємо об'єднатися для корисної праці в розвитку і популяризації наших рідних, прекрасних традицій.

З давніх давен на північних та південних схилах західних Карпат проживали східнослов'янські племена, яких дослідники називали білими хорватами (білий колір у давніх народів означав — захід), хоч, згідно окремих джерел, ці ж „блі хорвати” в IX ст. називали себе „русами” або „русинами”.

У 992 році територія теперішньої Лемківщини була об'єднана з Київською Руссю, згодом належала вона до Галицького і Галицько-Волинського князівств. У складі Київської Русі швидко розвивалася в гірському краю освіта, культура, мистецтво. Високий рівень творів іконописного мистецтва з Лемківщини (ХІУ-ХУ ст.) у музеях світу переконливо стверджує цю істину.

У 1340 році північну Лемківщину захопила Польща, а південну — Угорщина. Створилася нова економічна і політична ситуація. Карпатські русини не мирилися з гнобителями і вели постійну боротьбу за визволення від національного та панцизняного гніту.

Визвольна війна українського народу під проводом Б. Хмельницького охопила і Лемківщину. Повсталі загони лемківських селян, які очолив збійниczyкий ватажок Андрій Савка, наносили відчутні удари польській шляхті. Але сили були нерівні і після поразки козацьких військ під Берестечком, польська шляхта жорстоко розправилася з волелюбими лемківськими повстанцями.

У XIX ст. на Лемківщині, поруч з історичною назвою „русины”, „Руські” а також „українці”, „українські”, появляються ще щтучні назви „карпатороси”, „угороси”, „словакороси”, творці яких сприяли роз'єднанню русинів, спричинилися до непорозумінь серед русинів у справі визначення своєї національної приналежності. Крім національної назви, на північних схилах Карпат, стала популярною локальна, етнографічна назва „лемки”, що порівняно найменше дразнила керівні кола Польщі, які з явним недовір'ям ставилися до національної назви „русини”, зокрема новішої „українці”.

Події 1944-1947 років у значній мірі послабили історичну єдність лемків. Після другої світової війни на Україну переселено з Польщі біля двохсот тисяч лемків. Старше покоління довший час тужило за рідними горами, натомість молодь швидше пристосувалася до нового середовища, хоч зберегла любов до батьківських традицій, історії карпатського краю.

Сприятливі умови для розвитку культури лемків на Україні створилися в останні роки. Пісні лемків звучать на концертах, по радіо і телебаченню, а

львівська хорова капеля „Лемковина” отримала звання „народної”. У Львові (липень 1988 р.) створено товариство „Лемківщина”, в 1990 році-комісію для лемківських справ при науковому товаристві ім. Т. Шевченка (НТШ), а при Академії Наук України опрацьовується тритомна наукова монографія „Лемківщина”. У травні 1990 р. проведено у Львові Міжнародну наукову конференцію, присвячену дослідженням історії та культури лемків.

По-іншому склалася доля лемків у Польщі, де після переселення на Україну залишилось їх біля 150 тис. Весною 1947 р. лемків насильно виселено з Карпат згідно акції „Вісла” і розсіяно в польському середовищі на західних і північних землях Польщі з метою асиміляції, тобто ополячення. Хоч лемки жили у важких матеріальних і політичних умовах, вони відстоювали свої національні права, не втратили віри на повернення до рідного краю.

Велику надію покладали лемки на створене у 1956 р. Українське суспільно-культурне Товариство (УСКТ). Однак УСКТ не зуміло захистити законні вимоги лемків, підтримуючи політику державних та адміністративно-політичних кіл Польщі.

В різний час частина лемків все-таки повернулася у Карпати та розпочала відновлювати культурну працю та релігійне життя. У Зиндронівій група ентузіастів лемків створила „музей лемківської культури”, на Лемківщині організовано співочі, музичні і танцювальні колективи. Особливо популярним став ансамбль „Лемковина” в Білянці. Починаючи з 1983 року щорічно проводяться фестивалі лемківської пісні „Ватра”, які стали відомі далеко за межами Лемківщини. Лемківським проблемам все більше уваги приділяє лемківська сторінка тижневика „Наше слово”, та польська періодика.

У 1989 р. лемки, які живуть на західних землях Польщі, створили у Лігниці „Стоваришіння лемків” з друкованим органом „Бесіда”. Мета організації — збереження культурних надбань лемків. У с. Білянка біля Горлиць створено „Лемківський круг”, який дотмається повернення лемкам їх майна, зокрема лісів, засудження акції „Вісла”. У 1990 р. на Лемківщині (в Горлицях) організовано і зареєстровано „Об'єднання лемків” з друкованим органом „Голос лемків”. Мета об'єднання — берегти і популяризувати культуру лемків. Всі згадані організації ставлять перед собою благородну мету. Але діють кожна ізольовано, нерідко недоброзичливо ставляться одна до одної.

Останніми роками польські історики та етнографи підготували і видали чимало наукових етнографічних праць про лемків та їх культуру.

Шкода лише, що їх праці не завжди об'єктивні. В Польщі періодично проводяться наукові конференції з лемківських проблем.

На Пряшівщині та в Югославії діють „Союзи Русинів-Українців” з власними друкованими органами, дають історичну, етнографічну та художню літературу, працює Український національний театр (у Пряшеві), Музей української культури (в Свиднику), на Словаччині виходять журнали „Дукля”, „Дружньо вперед”, тижневик „Нове життя”, в Югославії журнали: „Нова думка”, „Шветлоц”, газета „Руске слово”.

Починаючи з другої половини XIX ст., чимало лемків, переважно у зв'язку з економічними обставинами емігрували до США, Канади, а згодом і в країни Південної Америки. Емігранти об'єднувалися у запомогові братства, загальноукраїнські та регіонально-лемківські організації. У 1929 р. створено у ЗСА „Лемко-Союз”, його друкований орган „Лемко”, а згодом „Карпатська Русь”, календарі-альманахи, популярні книжечки мали певний вплив і на культурне життя Лемківщини у міжвоєнному часі та в перші роки після війни.

У 1936 р. створено з ЗСА „Організацію Оборони Лемківщини” з друкованим органом „Лемківські вісті”, згодом журнал „Лемківщина”. У 1973 р. виникла „світова Федерація Лемків” (ЗСА), а в 1975 р. створено „Об'єднання Лемків Канади”. ООЛ і ОЛК входять у світову Федерацію Лемків. Силами цих організацій видано ряд цінних наукових праць та анналів. У 1988 р. I відділ ООЛ видав високоякісну двотомну працю „Лемківщина”.

Чимало лемків належать до запомогових братств — „Общество русских братств”, товариства „Карпатських русинів”. Але переважна більшість лемків не належить до організацій, а гуртується навколо церковних Рад і Комітетів.

Події останніх літ у країнах Східної Європи, на Україні і взагалі у світі створили умови для більш результативної співпраці на культурній ниві всіх лемківських осередків, незалежно від політичних і релігійних міркувань їх керівників.

Не зважаючи на те, як хто себе називає — чи старою назвою „русин”, чи новішою „українець”, чи просто „лемко”, якщо ті люди дорожать традиціями своїх предків, вони повинні об'єднати всі свої сили для збереження і розвитку культури лемків, яка є не лише частиною, але й перлинною загальноукраїнської культури.

У 1992 році будемо відзначати тисячолітній ювілей об'єднання Лемківщини з Київською Руссю. До великого народного свята ми повинні прийти

з'єднаними.

З цієї нагоди у 1992 році варто було б здійснити такі заходи:

— скликати Світовий конгрес лемків, на якому обмінятися думками про співпрацю та прийняти єдину програму;

— створити необхідну базу і редакцію для видання спільнотного журнала „Культура лемків”;

— приступити до багатотомного видання „Бібліотеки Лемківщини”.

Хочеться, щоби все те добре, сказане нами, знайшло місце в серцях лемків, розсіяних на планеті, і сприяло нашому об'єднанню для спільного прямування до єдиної мети — торжества Любові, Добра і Миру.

Від колективу дослідників історії та культури лемків на Україні

Іван Красовський — історик, етнограф, член Спілки журналістів України.

Петро Когутов — публіцист, заслужений працівник культури України.

Дмитро Солинко — народний художник

ДО ПИТАННЯ ПРО АВТОХТОННІСТЬ РУСИНІВ (УКРАЇНЦІВ) У ЗАХІДНИХ КАРПАТАХ

На сторінках історичної періодики, в статтях окремих польських авторів, часто зустрічаються заперечення автохтонності українських лемків у Карпатах. Така позиція наших слов'янських сусідів не випадкова. В історії, як нам відомо, неодноразово здійснювалися намагання спольщити українське населення північних схилів західних Карпат, стерти сліди їх історії, культури. Лемки, протягом століть, самовіддано обороняли від чужих зазіхань свою національну гідність, віру, звичаї. І лише після другої світової війни, не без допомоги антінародної сталінської політики, польським урядовим колам вдалося виселити частину лемків на Україну. Решту лемків, силою військової екзекуції, так званої акції „Вієла”, насильно вигнано з рідного гірського краю і малими групками розсіяно на північно-західних землях Польщі. Мета ясна: швидше спольщити і окатоличити непольський елемент.

І на місцях примусового поселення лемки не піддалися асиміляції. Вони, в дуже трудних умовах, оберігали рідні традиції, домагалися повернути їх на прадідівські землі, дати можливість їх дітям навчатися рідною мовою, повернути загарбані у них землі, ліси, майно.

З метою оправдити політику насильного виселення лемків, позбавити їх законного права проживати у Карпатах окремі польські історики і публіцисти створили ореол актуальності навколо ненаукової теорії „волоської колонізації” Карпат у ХУ-ХУІІ ст., за якою лемки не є законними господарями, автохтонами західнокарпатського краю і навіть не руського (українського) походження, а просто недавні пришельці — „волохи” (румуни), які нібито зруїсифікувалися під впливом Сходу.

Лемками називаємо групу карпатських українців, які проживають у Низьких Бескидах західних Карпат. Етнографічна територія, на якій проживають лемки, займає 10 тис. кв. км., і поділяється на південну (закарпатську) і північну (галицьку) частини Лемківщини. Смуга південної Лемківщини простягається від ріки Боржави на сході і до Попраду на заході, охоплюючи частину Закарпатської області України, північно-східну гірську частину Словаччини. Північна смуга простягається від р. Солинки — притоки Сяну на сході до Попраду з Дунайцем на заході, охоплюючи південно-східну гірську частину Польщі. Після виселення лемків північна етнографічна межа Лемківщини піддалася певним змінам.

Усіх лемків, станом на 1990 рік, нараховується біля одного мільйона: на Україні — 450 тис. (разом з закарпатськими лемками), в Польщі — 150 тис., на Словаччині — 150 тис., в Югославії — 50 тис., на еміграції — 200 тис.

Назва „лемки” локальна, етнографічна і найбільш імовірно походить від мовної частки „лем”, яку лемки вживають замість „лише”, „тільки”. Теорії про інше походження цієї назви не знайшли підтвердження. Лемків Закарпаття називають також „лемаками”.

У 1829 р. Іван Чапльович уперше ввів слово „лемак” до наукового вживання як діалектично-етнографічний термін, поділивши угорських русинів відповідно до говірок на „лишаків” і „лемаків” (Johann von Csaplovics, Gemälde von Ungern, Ч. I, Пешт, 1829).

Русинів північних схилів Карпат вперше назвав „лемками” Йосиф Левицький у передмові до „Руської граматики” в 1831 р. „Також у Ясельській і Сандецькій округах, — писав він, — в гірських околицях говорять цим наріччям (галицько-руським) більш як 121,939 мешканців-лемків . . .” (Josef Lewicki Grammatik der rythenische oder kleinoryssische sprache in Galizien, Перемишль, 1834. Передмова датована 1831 р.). Левицький був першим науковцем, який ввів слово лемко як мовознавчо-етнографічний термін з закінченням -ко, як аналогія до назви етнографічних, сусідів „бойко”. Але етнографічні назви ніколи не підміняли національної назви народу. Що стосується національної назви для лемків, то вони найдовше зберегли давню назву „русський”, „русин” (згодом „руснак”), що відповідає сучасній назві „український”, „українець”.

Труднощі у вивченні історії населення західних Карпат від найдавніших часів до ХУ ст. створює нестача писаних джерел. Подібно як „Повість минулих літ”, так і „Галицько-Волинський літопис”, як також дуже скромні на північних схилах західних Карпат археологічні знахідки, скупо висвітлюють історію цього краю.

З ХУ ст. збереглися королівські грамоти, циркуляри, універсалі, судові акти і протоколи, які зібрані в „Aktach grodzkich i ziemskich” (Львів, 1868-1931), „Zrodłach dziejowych”, книгах Сяніцького суду ХУІ-ХУІІІ ст. та інших. Цінним джерелом історії лемків є „акти села Одрехови ХУ-ХУІІІ ст.”, написані тогодчасною українською мовою. Поважним джерелом для вивчення соціально-економічного становища лемків є Йосифінський (1785-1788) та Францисканський (1819-1820) поземельні кадастри.

На початку нашої ери в регіоні Карпат створилися нові форми матеріальної культури: переворська,

пряшівська і культура карпатських курганів. Українські та деякі словацькі дослідники пов’язують пряшівську культуру з черняхівською культурою на Україні. На думку українського археолога М. Смішка, основним заняттям носіїв культури карпатських курганів було скотарство. Пам’ятки культури Карпатських курганів слід пов’язувати з племенами карпів (від них, правдоподібно, назва „Карпати”), безпосередніх предків літописних хорватів.

У VII ст. Карпати були заселені племенами східних слов’ян, яких дослідники, а також „Повість минулих літ” називають „білими хорватами”. Назва „хорвати” (горвати), правдоподібно, походить від слова „гори”, „горби”. Натомість назва „блі” означає — західні. Давні народи Близького Сходу кольорами визначали сторони світу: білий колір — захід, зелений — схід, чорний — північ, червоний — південь. Наприклад, у Туреччині до цього часу Середземне море називають Білим, у противагу Чорному — північному і Червоному — південному.

На території теперішньої Лемківщини білі хорвати залишили по собі давні городища у Новосанчівщині, Горлицчині, Ясельщині, а найбільше у Сяніччині та на Пряшівщині. окремі давні джерела стверджують, що білі хорвати вже в IX ст. називали себе „русинами”, „русами”. Цю думку стверджує словацький вчений О. Галага, посилаючись на угорського літописця Аноніма (O. Halaga, Slovensko-ruske styky pred narodnym obrodenim. „Historica Carpathica”, t. I, Кошиці, 1969). Білі хорвати (русини Карпат) перебували в постійних контактах з Київською Руссю. Вже в 907 р. в поході київського князя Олега на Константинополь брали участь білі хорвати. Археологічні дослідження засвідчують східнослов’янську перевагу на території західних Карпат, коли вона входила до складу Чеського (Празького) князівства.

Єдність культури білих хорватів і населення Київської Русі спричинилася до походу князя Володимира Святославича у 992 р. на захід і приєднання до Русі західних Карпат. Ця подія завершила об’єднання східних слов’ян у складі Русі. На західних землях давньої Русі утвердилася народна назва „русины”, „русські”. Почуття народної принадлежності предків лемків було настільки сильним і стійким, що його не змогли розхитати пізніші довгі століття принадлежності цих земель до Польщі та Угорщини.

Більшість території сучасної Лемківщини входила також до складу Галицького, потім Галицько-Волинського князівств. Розвиткові західно-карпатського краю у значній мірі сприяла розбудова в кінці XI ст. західної оборонної фортеці на ріці Сян — міста Сянока, важливого як оборонного, так і

адміністративного і торговельного осередку. В місті успішно розвивалися ремесла, освіта, культура і мистецтво.

Дослідник Сяніцької землі польський вчений А. Фастнахт стверджив, що давній Сянік не був ізольованим, бо навколо нього існували такі руські села як: Терепча, Межбрід, Дубрівка, Заболотці, Улич (згодом Улюч), Лодина, Гломча, Тирава Сільна, Вільхівці, Сторожі Малі, Костарівці, Сянічок, Половці, Чертеж, Прусиц та інші на руському праві (A. Fastnacht. Osadnictwo ziemi Sanockiej w latach 1340-1650. Вроцлав, 1962, стор. 103-105). Руські села існували і далі на захід у долині Вислоки, вздовж Яселки. Серед найдавніших поселень у цих краях, заснованих на руському праві, були Босько і Дошно. Русини замешкували також західну частину Лемківщини. Відомості про існування руських сіл на Пряшівщині походять ще з джерел XI-XII ст. (I. Haraksim. K. socialnym a kulturnym dejinam Ukrainocov na Slovensku, Bratislava, 1960).

Про високу густоту населення аж поза Попрадом свідчать джерела про міграцію місцевих русинів. Слов'aцькі джерела подають, що в 1270 р. сини Марка Маріаші — Ботіс та Мікуш подалися в гори за польську Щавницю і привели із сіл Явірки, Шляхтова, Біла Вода руських селян, яких поселили в селах Тепличка і Порач на Спішу (М. Попович. Порач. газ. „Нове Життя”, 20, 1987, Пряшів).

Межа обсягу руських поселень, за деякими даними, сягала Krakова і Ряшева на півночі.

Київська Русь мала вирішальний вплив на ріст і склад неселення західних Карпат, а також на економічний та культурний розвиток цих земель. У західно-карпатському краю за часів Русі з'явилися осередки освіти (дяківки), бо вже в XIУ-XУ ст. місцеві писарі на високому рівні переписували церковні

книги. На теперішній території Лемківщини набуло розвитку будівництво храмів, які вже в XIУ-XУ ст. набули класичної форми. Відомо, що вже в XIУ ст. в Бардієві, а також на північних схилах Карпат місцеві майстри славилися виготовленням високомистецьких творів іконопису.

В 1340-х роках Волинь і Галичину разом із сучасною Лемківщиною приєднано до Польщі, а південні схили Карпат — до Угорщини. Сяніцька земля увійшла до складу Руського воєвідства і в офіційних документах трактувалася як „земля руська” (Terra rusiae), що теж свідчить про етнічний склад населення цього прикарпатського краю.

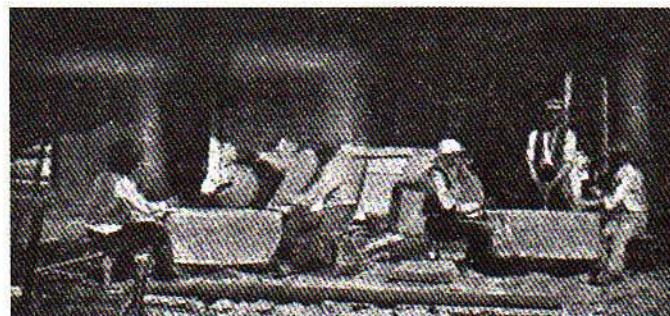
Польські королі і шляхта започаткували довготривалу польсько-німецьку колонізацію Прикарпаття, спрямовану на ополячення українського населення.

„У 1340 році Казимир приєднав галицькі землі і Карпати до Польщі. Турбувався про колонізацію прикарпатського краю через вірних лицарів-поляків, німців і чехів, крок за кроком полонізував чужоземців” (F. Antoni Ossendowski. Karpaty i Podkarpacie.) Познань, 1930, стор. 21).

Польсько-німецька колонізація охопила в першу чергу низинне підгір'я від півночі по всій лінії Лемківщини. Нові колоністи займали існуючі руські села та закладали нові, нерідко надаючи їм німецьку назву, як Шимбарк, Рихвальд, Заршин та інші. Тому що поляки й німці в горах поселялися неохоче, в глибину гір були витіснені русини. Села і містечка в обсязі колонізації були локалізовані з руського на німецьке право. Русинам було заборонено поселятися в містечках. Їх місця зайняли поляки, німці, жиди.

(Далі буде)

Іван Красовський

Каменярі при праці в селі Прегонина біля Горлиць.

Я не був особисто знайомим з Галаговцем, та два роки тому (задовго до 17-го листопада 1989 р.) він прислав мені прекрасну картину Андрія Коцка „Закарпатська дівчина”, з отаким коментарем: „Я вирішив зробити добру справу і подарувати дві картини своїм землякам з Пряшівщини, яких я найбільше поважаю: Юркові Бачі і Вам ...”.

Після того ми з дружиною відвідали його. Він був вже хворий, прикований до ліжка, але встав, щоб показати нам свою колекцію. А колекція зробила на нас велике враження мабуть і тому, що картини представляють чоловік чистої душі, закоханий в мистецтві.

Вічна Вам пам'ять, пане Галаговець!

Микола Мушинка

Пряшів II/1991

Чергова конференція про Лемківщину.

В номері 50 (1743) „Нашого Слова” від 16 грудня м.р., появилась інформаційна стаття авторства Івана Красовського (Світла і тіні конференції) про Міжнародну наукову конференцію, що відбулась в Залужі. Як бачимо, — наукові конференції з лемківською теметикою останніми часами стали дуже „модні”. Відрадним явищем є те, що чим більше таких конференцій тим менше розходжень між українськими, польськими й іншими науковцями у

трактуванні історії і національної принадлежності лемків. Такі висновки насуваються як з інших так із інформації лемківського ученого, етнографа, історика й суспільного діяча (Львів, Україна), Івана Красовського, яку друкуємо нижче, зберігаючи правопис оригіналу.

Редакція

СВІТЛА І ТІНІ КОНФЕРЕНЦІЇ

25 і 26 жовтня ц.р. в с. Залужі біля Сянока з ініціативи дирекції Сяніцького скансену, відбулася Міжнародна наукова конференція „Лемки в історії та культурі Карпат”. Імпреза ця була присвячена 80-річчю провідного польського лемкознавця професора Романа Рейнфусса.

В ході Конференції з відповідними доповідями виступили в основному польські науковці. З гостей в роботі Конференції взяли участь директор Музею української культури в Свиднику (Чехо-Словаччина) Мирослав Сополига, з України запрошено мене. Звісно, що для участі в Конференції варто було запросити лемків, лемкознавців із США, Канади.

Конференція пройшла організовано при всесторонньому аналізі окремих проблем історії лемків. Під час урочистого відкриття д-р Єжи Чайковський відзначив, що Конференція проводиться з нагоди 80-річчя від дня народження професора Р. Рейнфусса. Ювілярові були вручені квіти, подарунки. Серед подарунків — художньо оформленена адреса з

написом польською мовою і лемківською говіркою від лемків з України.

Сердечно подякувавши, професор Р. Рейнфусс своїм рефератом „Культурні зв'язки лемків по обох схилах Карпат” розпочав роботу Конференції. Доповідач диспонував велими обширним матеріалом з етнографії та фольклору лемків обох схилів Карпат, який подав у цікавому співставленні, підкреслюючи єдність культури всіх русинів (українців) Карпат. Видатний лемкознавець підкреслив принадлежність лемків до українського народу, але не відмовився від теорії „волоського” походження, чим заперечив автохтонність русинів у західних Карпатах.

Цікавим був виступ М. Парчевського „Ранньо-середньовічна колонізація Прикарпаття у світлі найновіших археологічних досліджень”. Автор подав ряд нових матеріалів, зробив цікаві, хоч не завжди об'єктивні, висновки.

Виступи Т. Трайдоса („Початки волоської колонізації Червоної Русі”) та Є. Чайковського („Вплив історичної колонізації на формування етнографічних груп лемків і бойків”) були присвячені обґрунтуванню популярної останньої в Польщі теорії „волоської колонізації Карпат” у ХУ-ХУІІІ ст. Об’єктивну оцінку теорії „волоської колонізації Карпат” подав польський учений, професор Я. Рігер. У доповіді „Балкансько-румунські сліди в ономастиці і топонімії польських Карпат” призвіщений, що сліди румунської культури в західних Карпатах дуже мізерні і заперечують масову колонізацію „волохів” у Карпатах. Цікавими були висновки Й. Бубака в доповіді „Аналіз прізвищ лемків на західній Лемківщині”.

В атмосфері численних спроб всестороннього обґрунтування теорії „волоської колонізації Карпат” (складалося враження, що Конференція була присвячена саме цій проблемі) досить складним передбачалося мое становище на Конференції. Адже доповідь „Проблема автохтонності русинів у Низькому Бескиді” повністю заперечувала „волоську колонізацію Карпат” і стверджувала автохтонність русинів (українців) у гірському краю. Здавалося, що гостра дискусія буде неминучою.

Доповідь слухали уважно і насторожено. Було помітно, що окрім учасники Конференції, в тому числі й професор Р. Рейнфусс, проявляють нервовість. Але ніхто не порушував тиші. Дискусію, як підсумок праці дня, перенесено на ранок наступного дня.

Дискусія пройшла у спокійному ритмі, коректно і в основному була присвячена обговоренню моєї доповіді. Почав дискусію проф. Р. Рейнфусс. І він, й інші виступаючі підкреслили, що „позиція гостя з України” зобов’яже їх ще глибше проникнути в історичну ситуацію у Карпатах до ХУ-ХУІІІ ст. і знайти найбільш правдиву відповідь на це питання. У своїй відповіді я подякував усім, хто виступив у дискусії та погодився, що в результаті однієї, причому велими корисної зустрічі, вирішити всі складні проблеми неможливо.

Після дискусії почався другий день Конференції. Цим разом більшість виступів присвячено обговоренню релігійних і церковних питань на Лемківщині. Це доповідь З. Будзинського „Релігійна ситуація населення Низького Бескиду в ХІУ-ХУІІІ ст.”, В. Солтиса „Зв’язки села і фільварку з церквою в бескидських селах”. Грунтовну, об’єктивну доповідь „Апостольська адміністрація Лемківщини” виголосив о. Б. Прах.

Ряд цікавих сторінок з життя лемків у Польщі в 1947-1987 роках висвітлив К. Пудло в доповіді „Післявоєнна діяльність лемків”. Позитивним є те, що свої висновки він базував на численних архівних матеріалах. Старанно опрацьовану доповідь „Межі і головні особливості культури лемків у північно-східній Словаччині” виголосив директор Музею української культури в Свиднику М. Сополига.

Можна ствердити, що наукова конференція в Залужу пройшла вдало. І хоч не було ще узгоджено головних розходжень у трактуванні історії лемків, їх національної принадлежності, все ж здійснено дуже корисний обмін думками, що зблизило позиції польських, українських й інших науковців. Вирішено в наступному році провести чергову Міжнародну наукову конференцію, присвячену культурі лемків.

* * *

Добрий настрій від Конференції був у значній мірі зіпсований невеликою заміткою „Лемкове”, поміщеною 25 жовтня в тижневику „Подкарпацє” (Кросно). Хоч тижневик вийшов з друку за день перед Конференцією, нам у руки попав 26 жовтня увечері вже після неї. Анонімний автор оповідомивши, що 25-26 жовтня відбудеться Міжнародна наукова конференція з нагоди 80-річчя від дня народження проф. Р. Рейнфусса, згадав, що „на тему лемків, зокрема їх походження й етнічної принадлежності, проходять суперечки між лемкознавцями з Польщі і з України”. Це вірно. Такі дискусії мають місце і вони покликані знайти істину. Але автор, вже у переддень Конференції, наділив гостей явною недружелюбністю. Він пише: „Ці другі (науковці з України — І. К.) особливо тепер, коли в СРСР перебудова стала фактом, починають створювати фантастичні твердження і теорії в стосунку лемків, які (теорії) принаймні не мають нічого спільного з історичною дійсністю”.

Ось так „тепло” і „сердечно” зустрів нас автор замітки від імені редакції тижневика. На душі відчуваю якийсь тягар. Адже з України лише я один був передбачений у програмі виступів на Конференції. Якщо надалі таким чином польські сусіди визначатимуть заздалегідь вартість наукової праці своїх колег, — наукові дискусії не принесуть сподіваної користі.

Для надання вигляду „законності” власним судженням, автор стверджує: „Щоб не бути голосливим, подам один з прикладів. Від певного часу в Бещадах появляються написи, які

проголошують, що хрещення України відбулося в 988 р. Така інформація є ... пересторогою перед українським націоналізмом, який відроджується".

Зупиніться, панове! Адже ніхто у світі не сумнівається в тому, що в 988 р. відбулося хрещення людності Київської Русі (сучасна Україна), так як і ніхто не заперечує, що раніше відбулося хрещення

населення Польщі. Факт хрещення Русі-України не може бути джерелом відродження якогось „українського націоналізму" в Польщі і, тим більше, не має жодного відношення до проблеми лемків і Наукової конференції в Залужу.

Іван Красовський

Завдання і пляни велики, а які ж спроможності?

Безсумнівно, відрядним явищем є активізація наших земляків в Україні, а зокрема людей учених, які снують амбітні пляни якщо йдеться про праці над питанням дослідження минувшини Лемківщини та її населення. До тих праць вони плянують приєднати також учених з інших країн, м. ін. ЗСА і Канади.

Завдання і пляни великі, що вимагатимуть поважних фінансових засобів, без яких на успіхи розраховувати не можна. Поважніших державних

(зрештою — яких держав?) субсидій сподіватись не можна, а — чи допише жертвенність наших громад у всьому світі?

Тут дозволяємо собі на поміщення письма в предметній справі, за підписами О. М. Росінський і Ю. Г. Гошко, яке переслав нам голова Крайової управи Об'єднання Лемків Канади інж. Максим Маслей.

Редакція

Високошанований пане Маслей!

Дозвольте щиросердечно привітати Вас з Новим 1991 роком і побажати Вам здоров'я та плідної праці над запланованим дослідженням „Лемківщина", „Лемки".

Згідно нашої попередньої домовленності, у Львові в 1991 році ми приступили до виконання теми „Лемківщина". Одночасно плянуємо залучити ряд авторів, що проживають за межами України, зокрема, в ЗСА і Канаді.

Вважаємо за доцільне провести з ними нараду, бажано в кінці травня — початку червня цього року. Даний час обраний тому, що ми від'їжджаємо на конференцію в Едмонтоні (17-21 травня), присвячену 100-річчю еміграції до Канади. Після завершення роботи конференції ми могли б провести згадану нараду з авторами, підібраними Вами і паном Гвоздою. Одночасно ми попрацювали б в архівах міст Монреаль і Торонто. Ми, з Вашою допомогою, ознайомились з матеріалами, що відносились до лемків. Крім цієї роботи, ми обговорили організаційні питання та виготовлення і підбір ілюстративного матеріалу, технічного забезпечення проведення дослідження.

У зв'язку з тим, що як Вам відомо, наші валютні можливості дуже обмежені, просимо Вашу федерацію забезпечити наше перебування в Канаді на 10-15 днів. Відповідно берем зобов'язання прийняти на такий же термін двох Ваших активістів у м. Львові. Просимо якнайшвидше повідомити про свою згоду.

Лист аналогічного змісту ми переслали пану Гвозді.

З великою пошаною до Вас

О. М. Росінський

Ю. Г. Гошко

Ще про Завадку Морохівську — для тих у кого залізні нерви

Про трагедію лемківського села Завадки Морохівської у наших лемківських видавництвах писалось уже досить багато, але так докладного опису як цей, що поміщуємо внизу, в наших публікаціях ще не було. Авторкою спогаду є наочний свідок, що називає себе дочкою Полтавщини, підпільниця визвольної боротьби УПА сорокових років, псевдонімом „Степова”. Її опис трагедії Завадки Морохівської одержали ми з архіву м'гра Володимира Лесняка.

Заки одначе приступимо до друку радимо, не чесним полякам, але польським шовіністам — ученого світу, чи анальфабетів — почитати й призуматись чи й сьогодні домагання українця-лемка, бути такою людиною як поляк, є „відродженням українського націоналізму”, такого, який по звірячому нишили регулярні частини польського війська в Завадці Морохівській?

Редакція

Опис страшного морду села Завадка Морохівська

Поданий нижче опис нападу польсько-большевицького війська на українське село Завадку Морохівську Сяніцького повіту, виготовлений дочкою Полтавщини, близькою учасницею і наочним свідком описаних подій, не вичерпує ще всіх страхіть ворожого варварського терору, який пережило це село.

24 січня 1946 року, в годині 8-ї ранку, більші сили польсько-большевицького війська зайняли кілька поблизьких сіл. Щойно біля години 10-тої прибігли стежі із Завадки, а незабаром з Мокрого, Височан і Кам'яного, з повідомленнями, що до всіх тих сіл прибули польсько-большевицькі війська в більшій кількості. До Мокрого прибули панцерники.

Сотня к-ра (командира — ІЛ) „Хріна” квартирувала в лісі, приготовляючись до оборони. Коли стежі вернули з терену й повідомили про концентрацію польських військ в довколишніх селах та про панцерники в Мокрому, к-р „Хрін” постановив негайно змінити місце квартирування. В часі маршу лісом зустрінули ми селян-втікачів з деяких сіл, які потвердили зголосення наших стеж, що мабуть приготовляється облава на ліси, саме за нами — партизанами.

Деякі селяни-втікачі казали, що польське військо запальниками запалило кілька хат в селі Завадці Морохівській, але ніхто не знов правдивого стану. Запаленням хат польські бандити забезпечились від сторони лісу, щоб ми їм не перешкодили в їхньому варварському морді селян Завадки Морохівської.

Вечером вибралися ми до села Карликів, бо нас повідомлено, що в тому селі польсько-большевицькі бандити замордували чотирнадцять осіб, в тому ж священика з родиною. Селяни розказували, що бандити (так селяни звали польських вояків -ІЛ) напали так несподівано, що втекти вдалось тільки зятеві священика.

Оглянувши трупів і поговоривши зі селянами, ми відійшли до села Кам'яне, де довідалися, що ці самі бандити польсько-большевицького війська в селі Завадка Морохівська замордували сімдесят осіб і спалили село.

Раненько ми подались туди. Вже з горба видно було сумні згарища. Тут і там ходили люди та чогось шукали. Ми підійшли ближче. Коло першого згарища лежав труп молодої жінки, поколеної багнетом. Кілька метрів дальше лежав мужчина, а ще дальше труп тринадцять-літньої дівчини. Старенька мати ходила довкруги трупів своїх дітей, безнастанно оглядаючи їхні рани. Не плач, але якесь квіління виривалось з її грудей. Очі в неї були сухі і дивно горіли, уста спалені.

З появою стрільців невідомо звідки почали виринати постаті — скулени, обдерти, нещасні, пошарпані і пригноблені довгорічними зліднями і новим невимовним горем. Вони почали наближатися до стрільців. Жахливий пустир, царство смерти, почали оживати, порушуватись. Одні, на появу стрільців, заголосили роздираючи душу плачем, вливаючи в нього увесь свій біль, і жаль і розпуки.

Другі понуро, мовчки поглядали довкруги, важку думу думаючи. За що ж вони їх так помордували? За що так знущалися над ньов? — голосила жінка над своєю дочкою, показуючи повстанцям порізаний труп.

До стрільців наблизився старий, маленький, скулений чоловік з руками простягненими до переду, накликаючи: ходьте дорогі, ходьте! Тут побачите, що вони зробили — говорив він. З очей стареньковіму безнастінно текли сльози, його скулена постать, в обдертій одежі, судорожно здригала. На зарищі під плотом лежало троє маленьких дітей. Одне сім місяців, друге два роки, третє три роки. Старець оглянув, погладив дитячі головки і пішов на другий бік зарища. Там лежав труп жінки з ранами від багнетів в грудях, з порізаними ногами. Тут моя жінка, а тут тато, показав трупа на соломі і зайшовся гарячковим, спазматичним плачем, ... я остався тепер сам. Що вони роблять з нашим народом?

З недогорілої хати вийшов хлопчина років восьми. А я остав лем з маленьким братом сім місяців. Що ж я буду тепер з ним робив? Ось, тут наші мама, а тут тато. „Такий як рубали дровна так їх забило”. Тут мої сестри — лежать два трупи з порізаними грудьми, ногами, навіть з одежі їх обдерли польсько-большевицькі сталінські звірі.

Поволі сходились люди і виливали своє горе. Знов підійшов хлопчина років чотирнадцять. Я лишився сам. Мама, тато, сестри — ось тут лежать — і він показує рукою на трупи вже зібрани і обмиті від попелу. Дальше, в долину села трупів не було, бо вже звезено їх на цвинтар. В самому кінці села лежали ще чотири трупи мужчин, застрілених в тому часі як втікали зі села до лісу. Вони лежали в ряді через дорогу, так як ішли, один за одним.

На цвинтарі у великій братній могилі лежало вже кільканадцять трупів, порізаних, понівечених, покорчених дітей, жінок, старців. Кілька десятків трупів лежало коло ями. Два трупи було спалено так, що ледве піznати було людську подобу. Труп одного старика був обсмалений до спини і мав дуже дивну поставу. Він клячав, простягнувши руки до землі, а лицє було піднесене до гори. Старик був за молитвою, і так його вбили. Всі трупи дорослих людей, як жінок так і чоловіків, мали на лицах і по цілому тілі плями від побоїв. На руках мали дрібненські рани від дроту або від шпильок. Вид страшний, потрясаючий.

Прийшли стрільці з фотографом, щоб зробити знімки братньої могили жертв ворожого терору. Сталі сходитись оставші при житті жінки, діти, благаючи, щоб зфотографувати теж трупи їх родичів,

які ще не були привезені до спільної могили.

Після описаного тут нападу відбулись ще три подібні напади на те село. Для повнішого образу того, що сьогодні переживають українські люди за лінією Керзона, під польсько-большевицькою окупацією,крім повищого опису подаємо ще коротке звідомлення-реєстр жертв у тому одному українському селі повіту Сянік на Лемківщині.

24-го січня 1946 року акцією переводив 34-ий полк ВП (польське військо — ІЛ) зі Сянока. В акції мордування брав участь перший батальйон того полку. Інші батальйони були розміщені в околиці для охорони мордуючих. Штаб полку під командою полк. Плюто квартирував в той час у селі Мокре. Акція тривала від години 8-ої рано до години, приблизно, 3-ої по полусліні. Вичисляється тут помордовані родини із зазначенням в який спосіб їх замордовано.

1. Катерина Білас, років ок. 60, ранена. На ранену поляки наклали дров і соломи та спалили її живцем.

2. Меланія Білас, років ок. 50, спалена живцем у горючій хаті.

3. Марія Кирилейза, років ок. 41, уроджена в ЗСА, дісталася сім ударів багнетом. У ногах поламані пальці, права рука зломана три рази, відрізана ліва грудь, розчореплена голова.

4. Анна Кирилейза (дональка), років 16. Розбита голова, поломані руки і ноги.

5. Катерина Кирилейза (дональка), років 15. Розбита голова, ранена багнетом крізь праву ногу, вище коліна.

6. Андрій Максим, років 70. Спалений живцем.

7. Марія Максим (жінка), вбита пострілом в потилицю.

8. Анастазія Максим (невістка). Вирізані м'язи вздовж лівої ноги від стопи до коліна, зломана ліва нога вище коліна, права нога зломана два рази, поломані обі руки, дісталася три багнети в ліву грудь, п'ять багнетів в праву грудь, розпорений цілий живіт, розбита голова.

9. Степан Максим, років 10. Дістав багнети в груді і постріл в потилицю.

10. Анна Максим, один рік. Розпорене черево.

11. Катерина Максим, 4 роки. Проколена багнетом в уста і два рази в праву грудь, розпорене черево, випущені нутрощи.

12. Катерина Томаш. Відрізані груди, п'ять багнетів в черево, порізані ноги. Жила ще понад годину, пізнала цивільних бандитів з Небещан (сусіднє польське село, якого селяни брали участь в нападі разом з військом).

13. Марія Томаш (дональка). Відрізаний ніс, язик, вибрані очі.

14. Анна Томаш (донька). Відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
15. Степан Томаш. Відрізаний ніс, язик, вибрані очі.
16. Анна Нечиста. Дістала постріл в груди після чого жила ще три години.
17. Катерина Нечиста (донька), років 20. Ранена в ногу та живцем кинена в огонь.
18. Ева Білас, років 36. Поколена багнетом у плечі.
19. Теодор Білас, років 65. Проколений штиком в черево, жив 7 годин.
20. Іван Білас, років 40. Дістав постріл в плечі.
21. Марія Білас, років 32. Вирізаний язик, поломана права рука за п'ястю.
22. Софія Білас, років 7. Порізані ноги і черево.
23. Михайло Нечистий. Ранений в праву ногу вище коліна і в ліву руку за п'ястю.
24. Тарас Нечистий (дитина), років 3. Постріл в ліве рам'я з розривною кулі. Помер по шістьох годинах мук.
25. Катерина Нечиста (жінка). Ранена в ліву ногу, спалена живцем.
26. Магдалина Нечиста, років 17. Ранена, опісля спалена в огні.
27. Софія Нечиста (донька), років 8. Ранена, опісля спалена в огні.
28. Марія Нечиста (донька), років 6. Ранена, опісля спалена в огні.
29. Осип Дудинчак, років 40. Дістав два штики в груди.
30. Анастазія Дудинчак, років 40. Убита пострілом в груди.
31. Ева Ізdebська. Вбита пострілом у плечі.
32. Катерина Ізdebська (шість місячна дитина). Зарізана. Підрізане горло та бита штиком в голову.
33. Дмитро Бончак, років 50, Приголомшений ударом кріса і спалений в огні.
34. Іван Бончак (брать). Дістав постріл в черево, спалений в огні.
35. Анна Клепчик. Підрізане горло, постріл через грудну клітку.
36. Василь Циганик. Пострілений запальнилою кулею в руку. Помер після трьох тижнів.
37. Катерина Циганик (мати). Заломана чашка, постріл в потилицю.
38. Іван Циганик. Проколений багнетом у груди.
39. Іван Гриньо. Вбитий пострілом в потилицю.
40. Михайло Іздебський. Проколений багнетом в груди.
41. Петро Іздебський (брать). Постріл в голову.
42. Катерина Козлик. Розбита голова, випущений мозок.
43. Анна Козлик. Перестрілені груди.
44. Ева Козлик. Перестрілені груди.
45. Дмитро Клепчик. Постріл в потилицю, добитий штиком.
46. Катерина Кирилейза. Постріл в груди.
47. Ярослав Кирилейза (син). Підрізане горло.
48. Петро Кирилейза (брать). Постріл у плечі.
49. Осип Бончак. Пострілений в груди.
50. Катерина Бончак (жінка). Постріл в груди.
51. Марія Бончак (донька). Ранена в ліву руку і в ліву ногу.
52. Нестор Іздебський. Постріл в ноги.
53. Андрій Нечистий. Проколений трьома штикаами в груди.
54. Катерина Білас. Постріл в плечі.
55. Іван Нечистий. Два постріли в плечі.
56. Микола Добрянський. Ранений в черево, помер по шістьох годинах.

Раненим не дозволяли йти до лікаря. Лікарські обов'язки коло ранених сповняли санітарі УПА, але через побиття і важкі рани по кількох тижнях померло ще кілька осіб. Село було цілковито пограбоване. Польське військо забрало 17 коней, 34 корови, 157 курей, 78 кірців збіжжя та інші речі. Спалено 27 хат-колиб, які населення щойно збудувало після спалення села німцями в часі переходу фронту 1944 року. В огні доторгла решта не пограбованого майна. У зв'язку з цим населення лишилося без засобів до життя.

Після акції ВП пустило в терені фальшиву пропаганду, що в Завадці Морохівській вбили 80 бандитів, які стріляли до них із хат. Такі самі звідомлення висилали війти (солтиси) збірних громад до старости. Ці звідомлення були цілком неправдиві, бо під час цілої акції не впав ні один постріл з хати.

Пошкодованим селянам УПА дала поміч в харчах, одежі та грошах. Люди примістилися в останніх ще сімох хатах та відбудували наново погорілі будинки.

Другий бандитський наскок ВП — 28(3)1946 р.

28 березня 1946 року в годині 4-ї рано ВП з чотирьома мінометами, під командою капітана (большевик), обступив зі всіх сторін село Завадку Морохівську. Частина людей втекла до лісу, а решту жовніри ловили і заганяли на площа коло школи. Тут капітан ВП до зібраних силою людей виголосив промову, в якій, між іншим, заявив, — вистріляю всіх до одного за те, що не йдете до УССР, але тут з бандерівцями хочете будувати свою Україну. Потім наказав вибрати одинадцять здорових мужчин, яких на очах усіх присутніх (жінок, старців, дітей) казав розстріляти.

Жертвою цього терору впали слідуючі особи:

1. Іван Машлюх	років	46
2. Теодор Машлюх (син)	"	25
3. Микола Машлюх (син)	"	29
4. Михайло Клепчик	"	28
5. Василь Добрянський	"	25
6. Яким Шуркало	"	40
7. Степан Козлик	"	18
8. Дмитро Кириліза	"	48
9. Михайло Нечистий	"	38
10. Іван Білас	"	35 (убитий прикладом кріса)
11. Теодор Білас	"	40

(Серед застрілених було кількох ранених з першої акції).

По вимордуванню тих мужчин спалено решту сім хат (колиб), пивниці та примітивно улаштовані ями, в яких мешкали рештки селян. Залишено тільки школу і церкву. Пограбовано ще останні дві корови та одного коня, які були ще в селі.

Третій наскок

13 квітня 1946 року ВП втретє наскочило на село Завадку Морохівську, в силі около двох сотень. До села ввійшли непомітно. Одні зробили застави від сторони лісу, а інші входили від сторони села Мокрого та польського села Небещан.

Побачивши небезпеку селяни почали втікати куди попало. За втікачами стріляли з кулеметів та автоматів. Зловлених мужчин стріляли та били до непритомності. В тій акції замордовано таких людей:

1. Володимир Добрянський, років 15. Застрілений.
2. Іван Добрянський, років 22. Побитий, застрілений.

3. Орест Машлюх, років 27. Покалічено йому ноги, побитий прикладом кріса.

4. Володимир Бончак, років 18. Ранений, добитий камінням.

5. Сенко Нечистий, років 3. Застрілений.

6. Іван Кирелейза, років 42. Роджений в ЗСА. Важко ранений в двох місцях.

Кожну зловлену жінку та малих дітей, яких зловили, сильно побили. Спалили три колиби, які селяни вспіли поставити за час від 28 березня до 13 квітня. Також спалили школу, а побитим людям заявили, що вистріляють всіх до решти, якщо до двох днів не винесуться до УССР.

Залишки населення Завадки Морохівської ввесь час діставали поміч від організації та ходили по сусідніх селах просити за куснем хліба.

Четвертий напад і примусове виселення

30 квітня 1946 року ВП знов непомітно наскочило на село Завадку Морохівську. Військові відділи обступили село з усіх сторін і силою виганяли людей зі села, спрямовуючи їх до залізничної станції Загір'я. Весь час гнали їх під сильним конвоєм.

Мимо важкого життя, страждань, терпінь і знущань червоних поляків, селяни опускали рідне село з плачем і гіркими сльозами пригноблення, а залишилось їх сімдесят вісім осіб, в тому лиш чотирьох мужчин.

Разом, у чотирьох описаних вище нападах сталінські бандити і їхні польські наймити „візволили“ село Завадку Морохівську із майже сотки мешканців села, починаючи від немовлят, а кінчаючи на старцях, з усіх коней, коров, курей, з усього хатнього майна, з усього збіжжя.

Взяті згодом в полон УПА польські жовніри: Владислав Павловський і другі та старшини — Кирило Францішек і Кузьма Броніслав зложили зізнання, в яких призналися, що брали участь у цих мордах та, мовляв, робили це на наказ своїх большевицьких командирів.

Кричалось і писалось у всіх газетах світу, що сумління усього людства було потрясене знищеннем чеського села Лідіце гітлерівськими душогубами. Там вимордували гітлерівці своїх мужчин за вбивство гітлерівського протектора Чехії Найдріха.

А тут? — Чому? За що? На що? А скільки цих сіл, скільки сотень, скільки вже й тисяч наших сіл сьогодні спалених, виселених, вимордованих як у війну так і по війні, в мирний час... На очах цього ж світу.

Кара смерти за — . . . збирання зілля

В числі 3 „Нашого Слова” (в Польщі) від 20 січня ц.р., на 3-ій сторінці, у шпальті: „Документи”, Євген Місило помістив коротку інформацію та вирок польського суду, засуджуючий Мінко Розалію до кари смерти. Ось, і стаття:

Хто знов Розалію Мінко?”

У 44 номері „Нашого слова” за минулій рік опубліковано два документи Військового суду Операційної групи „Вісла”, в яких згадується про Мінко Розалію, псевд. „Малина”, дочку Йосифа і Анни, народжену 29 листопада 1924 р., в Станковій Ліського повіту, засуджену до смертної кари 16 травня 1947 р. і страчену 6 днів пізніше за наказом заступника міністра безпеки полковника Г. Корчинського.

В останніх днях віднайдено вирок Військового суду, виданий на Розалію Мінко. Публікуємо його як зразок масового в цей час порушення всіляких правових норм і судової процедури. Публікуємо теж з надією, що відгукнуться ті, кому була відома особа Розалії Мінко та її трагічна доля. (ем)

* * * *

В дальному слідує вирок і його узасаднення в польській мові. З нього довідємося, що Військовий районовий суд у Krakovі на війській сесії в Сяноці, у складі:

- 1) пор. Келтика Людвік — як предсідник
 - 2) плют. Кліх Станіслав
 - 3) кпр. Стакор Станіслав — як жюрі (народні засідателі)
- з участю секретаря серж. Леодля Єжего як протоколіста, в присутності обвинувача кпт. Праусе Яна з військової прокуратури Операційної групи „Вісла” і урядового оборонця Клоса Казімежа — 16 травня 1947 р. розглянув справу Мінко Розалії, дочки Йосифа і Анни Анрусечко, народженої 29 листопада 1924 р. у Станковій Ліського повіту, там проживаючої, українки, з освітою 4-ох клас вселюдної школи, панни, без майна, мовляв не караної — обвинуваченої за переступство артикулу 85 ККВП (Карного Кодексу

Польського Війська — ІЛ), визнав обвинувачену Мінко Розалію винною в тому, що від серпня 1945 р. до 27.4.1947 р. у Станковій діяла із заміром відрвати південно-східну частину обширу польської держави, будучи членом „банди УПА”, під псевдонімом „Малина”, виконуючи в ній функцію зв'язкової.

Згідно арт. 85 ККВП обвинувачену засуджено до смертної кари. Згідно арт. 46 I ККВП її позбавлено публічних і обивательських прав на завжди, а на основі арт. 48 цього ж Кодексу засуджено на втрату цілого майна в користь польської держави.

Узасадненням так „гуманнього” присуду було те, що, мовляв, в ході судової розправи устійнено, що обвинувачена Мінко Розалія добровільно погодилась приналежати до „банди УПА”, від місяця серпня 1945 року. З доручення члена тієї ж „банди”, псевдом „Скаакун”, виконувала обов'язки зв'язкової між селями Станкова а Завадка і Пашова. Виступаючи під псевдонімом „Малина”, на доручення „Скаакуна” переносила кореспонденцію УПА. Від травня 1946 року збирала зілля, з якого виробляло ліки для хворих і ранених членів УПА.

В кінцевій частині узасаднення подано, що в ході розправи обвинувачена призналася до закиданих її вчинків. Для оправдання жорстокості присуду подається, що суд уявя до уваги обтяжуючий чинник, а саме, що обвинувачена палала ненавистю до польського народу і до польської держави та активно виступала з рамені „банди УПА”. Натомість, суд не доглянув жодних, злагіднюючих кару, обставин.

Від себе додаймо, що не рахувались вчинки, не рахувалась навіть свідомість людини (селянська дівчина із освітою чотирьох клас вселюдної школи), але рахувалась українська національність, яку треба було фізично винищувати при кожній нагоді, а то й без нагоди, бо таку усе знайдено.

Лемківщина в Огні

ТО НЕЩАСНАЯ ДІВЧИНА . . .

(Це продовження)

Враз командира наче щось штовхнуло і він насторожено розглянувся довкола. Якась постать ішла поляною — в напрямі лісу. Ніхто й не запримітив цього. Ще найбільш сторохжкий завжди Остреверх. Але він тепер співав.

Командир швидкими кроками наблизився до тієї постаті. Була це Таня. Йшла повільним, автоматичним кроком, наче люнатичка. Тепер щойно стало командирові ясно, що оті сумні вістки, які так боляче заторкнули їх усіх — її, Таню, не тільки заторкнули, але й придавили та розторошили зовсім. Це ж к-р Бір командував тими завзяттями, яких тільки мала горстка стала проти ворожої сили . . . Він же й поляг разом з ними в цьому нерівному, завзятому бою . . .

Таня дійшла до стіні лісу й відрухово зупинилася, наче боялась іти далі. Командир теж зупинився у віддалі кількох кроків від неї.

А біля ватри все ще співав чот. Остреверх:

Мерехтить в очах безконечний шлях —

Гине, гине в сірій мряці слід по журавлях . . .

Наче на команду, Таня зробила чверть обороту і стала боком до командира. Проте зовсім не бачила його. Нахилила голову в сторону, звідки линула пісня, і наче завмерла . . .

Чи ж би прислухувалась до останніх слів пісні? Обличчя її було бліде-бліде. У місячному сяєві віддавалось якимсь нереальним, стихійним вогнем. Раптом її непорушна постать зробила несподіваний, блискавичний рух і вона сягнула рукою до кобури. За одну тільки мить, в її руці з'явився пістоль. Але в ту ж саму мить біля неї з'явився командир, стиснув цупко її руку, спокійно забрав пістоль і склав у свою кишеню.

А ген високо-високо, в зоряних просторах, затихали останні слова пісні:

... Гине, гине в сірій мряці слід по журавлях . . .

— Навіщо це все, друже Тетяно?! — сказав, з докором, командир.

Не відповіла нічого, тільки дивилась і дивилась на нього, наче на якийсь привид.

— Навіщо це все, Таню?! — запитав удруге.

В його голосі прозвучали нотки невимовного болю і якоєві, аж батьківської турботи. Мабуть, скоро піше відчула, як зрозуміла його питання.

— Мені ж треба відійти до нього — до Василька . . . Тією самою, зоряною дорогою, куди полинула пісня . . . — сказала, швидко вириваючи свою руку,

наче дуже вже спішилась і не хотіла марнувати дорогого часу.

Командир стояв у першій хвилині безрадний. „Чи ж були це признаки божевілля?” — блиснула гостра думка. Та, опанувавшись, казав, силкуючись на спокій:

— Не можна ж так, Таню!

— Чому „не можна”? А Мирослава розірвала себе гранатою і разом зі своїм судженим, Сайгором, полинула в інший, кращий світ . . .

— Так, але це було в бою . . . У важкому, завзятому бою згинули вони обоє. К-р Бір теж поляг у бою . . .

— Невже я винна, що мене не було при ньому? Навіщо ж осталася я сама одна? Я ж не можу жити без нього!

— Невже ви, Таню, думаете, що к-р Бір похвалив би такий ваш учинок?

— Не знаю . . . — сказала якимсь дивним, наче зламаним голосом. — Але ми могли б бути разом — уже назавжди разом . . .

— А ви так скоро забули наше гасло: „Здобудеш Українську Державу, або згинеш у боротьбі за Ней!”
За Ней, друже Тетяно, а не за себе! І к-р Бір згинув у важкому бою, саме за Ней — за Українську Державу. Тому то він й не похвалив би вашого вчинку. А, може, Боже Провидіння залишило вас при житті, щоб виконали ви якесь діло, якого немає кому виконати. Може і к-р Бір жде від вас якогось подвигу, якогось зусилля . . . Ось записуєте спомини чот. Остреверха. Там же розказує він про наші славні, одчайдушні, проте, які ж важкі бої з ворогом. Їх же треба не тільки записати, але й переписати на машинці, а тоді вислати кудись, щоб дістались вони до загального відома, щоб не пропали для історії. Та й мої спомини треба переписати. А життя наше важке, страхітливе й мінливе, як те розбурхане море. Невже у тих бурхливих життєвих хвилях мають потонути всі ці наші зусилля і навіть відомість про це не дійде до грядучих поколінь?! Перед вами, Таню, велике й почесне завдання.

— Пробачте, друже командире! Але ви не знаєте і зовсім не розумієте, як дуже важко мені . . . — говорила уриваним, третячим голосом.

— Помиляєтесь, друже Тетяно! І розумію і знаю і навіть відчуваю багато дечого такого, чого ви може й не сподіваєтесь. Бо краще розумію вас, як ви самі себе розумієте.

— Але ж він тільки один-єдиний був у мене, а тепер уже нікого немає. Ще й про батька нічого не знаю ...

— Не ображайте ж, Таню, нас усіх, друзів ваших. Кожний з нас життя віддав би за вас. Сам я, наче батько, відношусь до вас ...

І командир зупинився у своїй мові та зараз же взяв під критичний обстріл свої слова і поправився:

— Наче до рідної сестри відношусь до вас, Таню ...

Але Таня, мабуть, не звернула уваги на його слова. А може і звернула та їй однаково було, як командир відноситься до неї — чи як батько, чи як брат. Головне, що вичувала безмежну щирість і сердечність у його голосі і це розбройло її зовсім. Вона закрила долонями очі й важко заридала.

Командир був затурбований і розгублений. Ніколи ще не бачив, щоб Таня плакала.

— Не можна так, Таню! Вам же треба заспокоїтись ...

Узяв її за рам'я і посадив на пеньку. Дивився, як з-під її пальців спливали великі краплини сліз, що в місячному свіtlі мінились райдужним сяєвом самоцвітів. І нагадалось народнє повір'я: „Нехай виплачеться, то легше стане”. Нехай же і Таня виплачеться! Може, дійсно слізози приносять полегшу. А тепер треба залишити її саму. Так краще буде для неї.

І в тій хвилині пригадалась йому улюблена пісня к-ра Бора — пісня про „Червоні маки”:

*To нещасная девчина,
А любов цьому причина —
Ізриває маків цвет,
Плаче, тужить на ввесь світ ...*

Хто створив цю прекрасну пісню*) і чому саме к-р Бір так полюбив її? І чому саме ця пісня так пристала сьогодні до його єдиної, коханої дівчини, якої образ носив він у душі до кінця свого молодого життя? Чому? А все ж, який же щасливий Бір, що оця чарівна дівчина, якій пари немає у всьому світі, так побивається, так ридає за ним ... Чи дивиться він із зоряніх висот та чи бачить її слізози, оці чисті, безцінні перлами? ...

— Друже Тетяно! Я відходжу, а ви залишитесь тут самі. Віддаю вам ваш пістоль, бо і як же залишати дівчину-повстанця у лісі без зброї? Але я вірю, що ви ужисте тієї зброї тільки тоді, якщо ворог наблизиться. Чи чуєте? Я вірю вам, Таню!

Командир наблизився до ватри. Хлопці гостили розвідників печеними картоплями, що залишилися із вечери. Хор. Мирон ставив розвідникам щораз то нові питання. Ніхто й не завважив, що командира немає біля ватри. Тільки чот. Островерх розглядався

тривожно по поляні. Як побачив командира, зараз же пішов йому назустріч.

— Де це ви були, командире? Чи, може, трапилось щось? Не знаєте, куди це Чічана ділась? Її ж немає при ватрі ...

— А вже ж немає! Ех, друже чотовий, які ж неoberежні ми інколи буваємо! Та чи ж сподівавсь я, що саме сьогодні прийдуть розвідники та що такі сумні вісті принесуть? ...

— Не розумію вас, друже командире.

— Чому ж не розумієш, Олексо? Та же звітували вони, хто з наших загинув у тому кривавому бою в Майданських лісах. Ну й сказали, що к-р Бір поляг теж. Це й добило її!

— Кого? Чічану? Та невже він, к-р Бір, такий близький був їй? — питав уриваними словами чот. Островерх.

— Це її судженій, Олексо.

— А я не знов ... Та не то, що не знов, але й не згадувався навіть ...

— Ніхто не зновав про це.

— А ви, друже командире, знали?

— Знов. Але я щойно недавно довідався.

— Якби знаття! Був би я сказав подорозі Орлові, щоб нічого не казав про к-ра Бора.

— Пропало! І так колись була б довідалась.

І що ж вона тепер? — запитав Островерх і в його словах прозвучали нотки жалю.

— Страшний це був удар для неї. Стояла отам — на краю поляни, наче закам'яніла з болю. А потім заплакала. Це добре. плач облегшить її біль. За якийсь час піду до неї.

І командир підійшов до ватри, а чот. Островерх, важко зіхнувши, почав ходити сюди й туди по поляні.

На небі чарівно моргали зорі, та він не бачив їх. Місяць цікаво заглядав в його обличчя і дивувався, чому воно оповите таким невимовним смутком. Він же, оцей високий, поставний повстанець, такий цупкий і буйний, завжди веселий був. Звідкіля ж це смуток прилинув до нього і чому затъмарив його веселе обличчя?

(Продовження буде)

*) „Червоні маки” — слова В. Шурата, музика Остапа Бобикевича. Ця пісня уперше була відспівана на концерті у Львові в 1924 р. та в скорому часі здобула велику популярність.

Василеві Одрехівському — 70.

За сорокп'ятьрічну творчу працю в Україні Василь Одрехівський подарував багато важливих зображень, які увійшли в культурний фонд українського народу. Увесь його творчий дорібок заслуговує великої пошани, бо суть творів Одрехівського можна визначити як створення шедеврів з дерева про народне життя лемків та їхнє минуле.

Історія Лемківщини багата у народній пам'яті легендами й переказами, веселими і сумними піснями та розмаїттям щоденних радощів і турбот. Такому лемківському фольклореві присвятив Одрехівський велике число своїх творів, де простотою мови і оповідним характером зумів передати глибину думки про щоденну працю лемка.

До історичної долі Лемківщини він не одноразово звертався, бо ж він народився там, 18 лютого 1921 р., в с. Вілька Сяніцького повіту. Вже з молодих літ він виявив здібності до різьбарства. У свого батька Павла та від Михайла Орисика навчився рельєфної та круглої техніки різьби. В рідному селі майстер виготовляв тарілки та попільниці, прикрашені маленькими фігурами звірят. Вже в 1945 р., він один з-поміж багатьох переселенців на Україну, замешкує у Львові, де й працює різьбарем. Молодий скульптор береться створювати нові композиції, в яких старається відобразити нове сучасне життя. Боротьбі лемківських партизанів у Другій світовій війні Одрехівський присвятив скульптурну групу „Партизани” (1946 р.). В другу скульптурну групу „Прикордонний патруль” (1946 р.) вложив він не мало зусиль, щоб правильно, з уважними виразами облич та похилими постатями зобразив епізод двох вартових.

Внутрішні переживання людей передає автор ще в одній груповій скульптурі „Жнива”, в якій майстер скопив старого косаря і двох в'язальниць-жінок зі снопами.

В кожній із трьох скульптур Одрехівський вертається споминами до рідної Лемківщини. З-під його рук постійно виходять нові фігурні і рельєфні твори, в яких яскраво підкреслена тема важкого життя лемків на землі, яку примусово покинули.

В таких творах як: „Лемко в дорозі”, „На ярмарок”, „Лемко несе дрова”, „Лемкиня” та інших, народний різьбар вірно передав специфічність лемківського одягу та його особливості, а також

ідентифікацію своїх земляків, в яких легко можна збагнути умовини та місцевість їхнього життя. Саме, в цих скульптурах виявлено великі технічні здібності автора. В барельєфі „Село 1939 року” майстер зображує село з похиленими хатами, в якій показав туту за рідними місцями своїх предків, де він провів своє дитинство.

Під час студій в Художньому училищі прикладного мистецтва ім. Івана Труша, яке закінчив у 1948 р., В. Одрехівський здійснив творчу подорож до Києва і Москви, де оглянувши в різних музеях скульптурні роботи різних майстрів, рішив продовжувати студії. В 1953 році закінчив Державний інститут прикладного і декоративного мистецтва у Львові, після чого стає справжнім майстром свого фаху — професіоналом.

В манері лемківської різьби ще довго працює як майстер, з великим признанням. Твори: „Дроворуб”, „Мисливець”, „Дівчина несе воду” та інші, свідчать про яскраву свою принадлежність Лемківщині, яку прославляє минулим свого народу.

„Дроворуб” (1949) це скульптура, що є композиційно закінченим твором, якому відповідає симетрія фігури молодого дроворуба до ковбасі, со-кири і до куска дерева. Тут підкреслено гостру динаміку і момент рухів та уяву майстра передати глядачеві раптовий перехід фігури з одного руху в другий. Великі декоративні і різьбарські якості цієї скульптури автор побудував на контрастних окремих частинах та на складній силуеті з проробленими площинними деталями, які підсилюють світлотініове моделювання. Саме цей мистецький твір, де передусім пропорції його частин правдиві, поставив Одрехівського в ряди найкращих молодих народних скульпторів.

Живучи в системі „радянщини”, Одрехівський не міг обминути „соцреалізму”, під впливом якого створив ряд скульптур, в яких зображені сучасність переважно простих, робочих людей. Це скульптури: „Шахтар і колгоспниця”, „Збір колгоспного винограду”, „Воз’єднання” та інші. Різьбар вклав тут багато праці, але цінність у деяких з них обнижена через штучну надуманість зображеного, де бракує близького контакту із живими героями, де головні фігури мають тільки сантиментально-солідний вираз, а не любов, як попередньо, де втілення народних типажів-лемків, жителів західніх земель

Карпат зображені майстерно дуже влучно.

Вже до кращих творів майстра належать: „Іван Франко серед селян” (1950), „Напад вовків на оленя” і „Велика дружба” (1954), де достовірно можна пізнати барельєфні портрети Олдріджа, Шевченка і Щепкіна. В ці скульптурні праці Одрехівський перший почав впроваджувати барельєфні портретні зображення.

З наймонументальніших робіт заслуженого діяча мистецтва України це скульптури: „Народний майстер Ю. Шкріблляк” (1957), „Лук'ян Кобилиця” (1960), „Композитор С. Людкевич” (1967), „Захар Беркут” (1970), „Василь Стефаник” (1977), пам'ятники Іванові

Франкові у Львові, „Сестри Байко” (1982) та багато інших.

Треба підкреслити, що Василь Одрехівський підніс дерев'яну скульптуру навищий рівень в її розвитку, з виразною ідейно-політичною ціллю. В кращих роботах він виявляє глибокі внутрішні переживання простих людей, та значення великих діячів української культури.

Роки життя В. Одрехівського минають швидко. Ось, він стає сімдесятирічним. Отож в наступних роках життя нехай сповниться його мрії в праці — в майстерні — над новими творчими осягами, на збагачення фондів культури українського народу.

Колекціонер українського образотворчого мистецтва **Андрій Галаговець**

2-го січня ц.р. в крематорії біля „Зеленого двора” (ЧСФР) кошицька українська громада, на чолі з хором „Карпати”, назавжди попрощалася із своїм активним членом 87-річним Андрієм Галаговцем, відомим колекціонером картин українського образотворчого мистецтва, який умер в перший день Різдва — 25 грудня 1990 р.

Андрій Галаговець народився на Закарпатській Верховині — в с. Люта, Великоберезнянського району 18 січня 1904 р. Був він звичайним лісником, однак пристрасним любителем образотворчого мистецтва. Пробував і сам малювати та різьбити в дереві. Особливо вдало виходило в нього різьбарське оформлення мисливських професій.

Картини він почав колекціонувати ще у 20-і роки, будучи особисто знайомим з багатьма закарпатськими художниками: Йосифом Бокшаєм, Андрієм Коцком, Адольбертом Ерделі, Ернестом Контратовичем, Адельбертом Борецьким, Антоном Каштаєм та іншими. Кожен з них був представлений в приватній колекції Андрія Галаговця кільканадцятьма картинами. З декім з них його зв'язувала й особиста дружба.

Восени 1987 р. в Музеї української культури у Свиднику відбулась перша виставка закарпатських художників із колекції Андрія Галаговця, під назвою „Карпатські мотиви”, на якій було представлено 34 картин 12 закарпатських художників. Половину з них

він після закінчення виставки подарував Галерії ім. Дезидерія Миллого при Свидницькому музеї української культури.

Дальші десятки картин своєї колекції він хотів подарувати на Україну, головним чином на свою рідну Березнянщину. В цій справі він вів переговори з Радянським посольством, і навіть з директором Музею українського образотворчого мистецтва у Києві Михайлom Романишином, однак з-за бюрократичних обмежень він так і не зміг реалізувати свій благородний задум. Пару тижнів перед смертю він покликав до себе досвідченого юриста — д-ра Павла Ніроду, щоб порадитися, як би можна було зробити так, щоб його колекція служила українському народові й українській культурі. Чи написав він тестамент, як радив йому д-р Нірод, невідомо.

З винятком однієї вище названої виставки, він ніколи свої картини прилюдно не виставляв. Вони заповняли усі стіни його невеличкої квартири в Кошицях (вул. Швермова 7), де він жив із сином та його сім'єю. Правда, на стіни потрапила лише незначна частина його колекції. Інші картини він зберігав на різних місцях тієї ж квартири. Картини були для нього найбільшим багатством. Він буквально жив ними. Але жив він і українською культурою, не пропускаючи жодного українського концерту, вистави, лекції, чи вечора.

До спогаду Г. Л. — „Відплатна акція”

В роках 1944-46, на Лемківщині тривали безнастянні акції переселювання й виселювання українського населення, які в останній фазі закінчилися нелюдянім насильством — примусовим виселенням усіх українців (незалежно чи звали себе українцями, русинами, руснаками, чи православними) з їхньої рідної Батьківщини. Методи й способи тих акцій з часом ставали щораз більш масові, при тому нелюдяно жорстокі.

В січні 1946 р., генеральний штаб польського війська опрацював документ під назвою: „Роздуми над боротьбою з бандитизмом” (Розважання о вальце з бандитизмом), на основі якого в Бескиді збільшено число військових відділів, куди прибула додатково одна дивізія КБВ (Корпус внутрішньої безпеки) та зформовано спеціальну операційну групу „Жешув”

(„Ряшів”), В парі з цим посилилась висиленча акція, а з нею і напади та облави на українські села, яких лише протягом перших трьох місяців 1946 року було 239.

В часі облав і акцій спалено кільканадцять українських сіл, фізично знищено багато селян — жінок, старців, мужчин і дітей, пограбовано всіляке майно.

Щоб запобігти польсько-большевицькому бестіяльству, посилили свою діяльність і відділи УПА. В перших трьох місяцях (січень-березень) звели 66 боїв з польськими військовими відділами та перевели ряд відплатних акцій палення українських сіл, заселених польськими поселенцями. Про одну таку акцію розказує Г. Л. у спогаді, як у заголовку.

Редакція

Відплатна акція

Початки й весна 1946 року, як зрештою ввесь час, події на Закерзонні як і на Лемківщині переплітались раз діями ВП, то знов противдіями УПА. На польський терор і насильне виселювання українського населення відплатними акціями відповідало українське підпілля.

Лемківські груники, що в недавній ще минувшині маячили в променях мирного сонця, дуже часто застелялись хмарами диму і загравами пожеж. Долинами і полонинами переносились хвилі воздуху перепоєні акордами органу плачу людської розпухи і ніколи ніким нечутних благань о милосердія.

Жодна найдокладніша статистика не передасть ступеня насилення і глибини терпін'ю істот, що звemo людьми. Жоден, навіть артистично досконалій образ не зуміє передати суті життя людей тамтих часів. Скільки ж то разів упіст мусів бути німим свідком подій, яким не міг запобігти. Стоячи на вершку лемківського груника бачив вистрибаючі високо у воздух стовпи диму, бачив червоні язики вогнів, але не міг чути зойків мучених і мордованих людей. Ще не засохла кров одних трупів, а вже на жертівнику

безглуздої глупоти лежали нові жертви, стікаючи невинною кров'ю. Ось, по першій бандитській акції ВП (польського війська) на село Завадку Морохівську 24-го січня, де замордовано п'ятдесят шість особи, польське військо із поляками-цивілями з села Небещани напали на село ще два-кратно, спалили решту хат та в жахливий спосіб замордували сімнадцять мужчин. В тому ж часі ВП замордувало двох мужчин в Морохові, спалили шість хат, ограбували селян, забираючи зерно, коні і корови.

28 березня, відділ ВП напав на с. Полонну, де спалив двадцять три хати, інший — напав на с. Височани, ограбувавши село з худоби. 29 березня знов напад на Полонну, де спалено сто тридцять господарств та замордовано майже сімдесят літнього селянина. Цього ж дня поляки напали ще й на села: Карликів, Прибишів, Куляшне і Березовець. У Карликові спалили двадцять дев'ять хат, багато людей побили й покалічили, а п'ятьох мужчин і одну женщину замордували. Село Прибишів спалили ціле, ранили одного хлопця і в переході через село Куляшне спалили там п'ять господарств. В селі

Березовець спалили всі хати, за віймком трьох, пограбували багато коней, корів та іншого майна та вбили три жінки і трьох мужчин.

30-го березня, ВП спалило сто тридцять хат в селі Середнє Велике і кілька хат в сусідньому селі Луків. Це сталося після бою з відділом УПА. 7-го квітня, відділ польського війська напав на село Вислік Великий, . . . ітд., ітп. Таку статистику можна б подавати сотками сторінок.

Посилення польських екцій змусило теренові командування УПА до протидії, і так:

18-го березня знищено тартак в Щавному, 19-го березня, на лінії Мокре-Загір'я, обстріляно й висаджено поїзд із тридцяти жовнірами КБВ (Корпус Внутрішньої Безпеки).

20-го березня, сотні Хріна і Мирона, дві чоти Дідика і теренова кущова бойка наскочили на відділ ВП в Яселку, де вбили 24-ох жовнірів, 79 взяли в полон, з яких 20 звільнili, а інших, винних у злочинах супроти українського населення засуджено до смертної карі і ростріляно, за віймком одного, якому вдалось втекти.

23/24-го березня, сотня Дідика наскочила на Команчу, звідки відділ ВОП (Війська охорони кордонів) утік без бою. Цього самого дня сотня Хріна наскочила на містечко Буківсько, де спалено волосний будинок з актами, здемольовано будинок пошти, спалено три мости.

26-го березня, сотня Дідика наскочила на Лупків. Відділ польської погран-застави рятувався втечею на Словаччину.

Цього ж дня сотні Хріна і Мирона станули в обороні українського цивільного населення сіл: Височани, Кожушне, Щавне і Мокре, де польські вояки вибивали вікна, демолювали хати, нищили і грабували майно, мордували людей. В Морохові замордували шість осіб, в Мокрому застрілили одного хворого, який уже від кількох років не підіймався з ліжка. Цю бандитську акцію переводив 34-ий полк піхоти, який в січні мордував цивільне населення Завадки Морохівської. В цій оборонній акції відділи УПА вбили 32-ох, ранили 40, взяли в полон 37-ох ворожих вояків і 2-ох старшин.

I, знов можна б подавати статистичні дані, . . . Все таки протидія УПА зробила своє. В терені запанував позірний спокій доки поляки не приступили до другої фази виселенчої акції.

Весна почала поступенно господарити на лемківській землі, приираючи її ясно-зеленим шовком трави, яку примаювали білі сніжинки, жовті майки, сині дзвіночки. Ліси з кожним днем ставали зеленіші, підсихала поверхня землі на провівних верхах,

весело щебетала пташня, шуміли води в річках і потоках.

Був місяць квітень. Боївка СБ (Служба безпеки) квартирувала в долішньому кінці села Явірника (біля Команчі). Після полуцення командир боївки наказав приготуватись до відходу. Боєвики мали почистити зброю, приготуватись до довшого маршу й евентуальних несподіванок.

В часі приготувань до дороги, дискутуючи, боєвики пробували голосно додуматись куди й за чим мають іти, але жоден не міг додуматись правдивої мети.

Під наближаючийся сумерк вирушили з села. Двох боєвиків, що були назначені як передня стежка, дістали вказівки йти на північ в напрямі долини, що простягалась у підніжжя гори між селами Карликів і Кам'яне.

Був уже пізний вечір коли дійшли до призначеного місця стрічі, про яку боєвики ще не знали. Ледве пристанули у чистому полі, їхнього слуху дійшло підозріле шелестіння. Буйтур висловив думку, що мабуть це свої, але на всілякий випадок казав зайняти становища.

У вечірній пітьмі відголоси шелестіння ставали щораз виразніші, а над виднокругом замаячіли дві тіні людських постатей.

По формальному розпізнанні надходячих — „стій! Хто йде? Кличка і відгук!” — за двома стрільцями, як передньою стежкою, посувалась кулеметна ланка, а позаду неї — дві сотні воїнів командирів: Хріна і Стаха. Цілістю на час віправи командував Хрін. З відділами УПА також прибули деякі адміністративні бойки кущів сусідніх двох районів.

Церемонія взаємного вітання боєвиків із деякими знайомими вояками сотень не тривала довго. Хрін наказав усім станути півкругом, а сам, стоячи дещо вище на узбіччю гори, почав говорити про ціль і мету їхньої віправи. Перш усього він нав'язав до існуючого стану на Лемківщині, всьому Закерзонні і в Україні, вміло малоючи образ визвольної боротьби УПА, яка мимо великої переваги ворожих сил стала на пр'ю важкої боротьби за права власного народу. Наші вороги завзялися і не перебираючи в засобах ні способах боротьби хотули фізично знищити не лише УПА, але весь український народ, не виключаючи чарівно прекрасної Лемківщини. Мордуючи невинних лемківських мужчин і жінок, старців і немовлят, здорових та немічних, наші відвічні вороги поляки змушують наших батьків, матерів, братів і сестер покидати рідну землю. Ми, українські повстанці, зі зброею в руках станули їх боронити і цю святу місію мусимо виконати до кінця.

Дорогий Лемку! — говорив Хрін — приложи вухо до погноєної потом і кров'ю, твоїх найближчих рідних, лемківської землі, а вчуєш стогін тортурованих на смерть, мучених і рострілюваних твоїх дідусяв, братів і сестер, їхніх дітей і внуків, а то й може декого із вас — ваших власних діточок? Відбирає ворог останній кусень хліба від рота наших дітей, брутальною силою викидає безборонний невинний народ з-під його власної стріхи, придбаної предками кровавим потом і гіркими слізами. Під нашу рідну стріху саджають польських приблудів, що з покоління в покоління вчили їх і вчати сьогодні жити кровавицею нашого миролюбного народу.

Приложи, Лемку, вухо до лона святої землиці і вчуєш голос замучених твоїх предків, взиваючих о помсті, о прогнання проклятих ляхів з-під твоєї рідної стріхи. То ж, як у минувшині так і сьогодні ідем виконати зов наших предків. З вогнем і димом пустимо наші власні хати, в яких засіли польські зайди.

Нехай не задріжить сумнівом рука, підкладаючи горючий смолоскип під власну стріху, бо вона беззаконно, насильно стала схоронищем для того, хто її не будував, хто не вложив там жодного труду, але прийшов на чуже, готове.

Після промови Хрін інформував, що перед підпаленням хати треба розбудити її мешканців, пояснити їм, що ми прийшли спалити наші власні хати, з яких польсько-большевицькі війська викинули українських людей та з яких зараз вони самі мусять вийти, бо це майно не є їхнє. Також треба остерегти, щоб ніхто не пробував ставити спротиву, бо проти таких будем вживати зброю.

В закінченні виступу Хрін пригадав, що як завсіди обов'язує заборона забирати будь-що із хат, бо це буде трактоване як грабіж, за яку каратиметься дуже строго, до розстрілу включно.

По кількахвилинній нараді почоту заповіджено, що відділ поділено на три підвідділи. Кожен підвідділ має доконати спалення одного села, до якого поведе командир, назначений сотенным Хріном. Збрінний пункт для цілості — на випадок непередбачених обставин — назначено на горі Камінь, над селом Пришибів.

Всі три відділи УПА вирушили в дорогу. Відділ, до якого приділено боївку СБ Буйтура, вирушив стрілецьким рядком в темноту ночі, відповідно забезпечивши чоло, боки й тили. Боївка СБ дісталася завдання заднього забезпечення.

Скала маршуєвав перший раз у складі більшого відділу, який з тієї то причини посувався значно

поволіше як менша група. В разомові з іншими друзями, Скала порівнював цей марш до рачкування немовляти. Відділ посувався дуже повільно, а коли чоло колони почало посуватись нормальним ходом, задня лінія деколи мусіла бігти. По лінії, до заду йшли щораз то інші накази: посуватись обережно, заховати тишину, цілість залягти, то знов — посуватись вперед, ітд.

Скала бував в терені переважно в однину, деколи у двійку, а навіть з боївкою марші відбувались радше нормальним ходом. Боївка була набагато рухливішою одиціцею як більший відділ УПА, то ж повільне посування в терені, Скалі, не дуже припало до вподоби, але треба було підпорядкуватись існуючим правилам.

Маршуючи полями, ярами і дебрами, пізним уже вечером знайшлися поблизу села Волиця. Тут, одна третина відділу, около 80 людей, під командою чотового Граня залишилась на місці, а з нею і боївка СБ Буйтура.

Два інші підвідділи, яким призначено до спалення села: Дудинці і Пелню, помаршували дальше. Відділові, під командуванням чотового Граня, призначено спалити село Волиця. Для одночасного розпочаття акції Грань зі своїми людьми мусів підождати доки тамті два підвідділи дійуть до місця призначення.

Земля була вогка і зимна, але змучене стрілецтво, не звертаючи уваги, валилось куди попало, щоб хоч трохи відпочити, але командир, завваживши це, заборонив сідати, чи лягати безпосередньо на землі, отже вояки підкладали звинені палатки, або щинелі, на які сідали й пробували відпочивати, але дещо пронизаючий холод був частинною перешкодою у „комфортабельному” відпочинку.

Налогові курці, в кусник газети закручували саморобний тютюн, званий бакуном, накидали на голови шинелі, чи палатки і закурювали під ними, щоб не розконспірувати місця хвилевого постою.

Ожидуючому все видається, що час пливе дуже повільно то й деякі боєвики нетерпляче питали: — як довго прийдеться ще чекати? Знов „хрінівці” відповідали: „терпи козаче — отаманом будеш”, додаючи, що інші мусять також дійти до мети, щоб в один час усі запалили повстанські „ватри”.

Настав час, ... Деякі стрільці сотні роздали смолоскипи, замочені в нафтовій ропі, після чого відділ підсувався ближче села, якого жителі вже в цьому часі спали, лише кілька собак в'їдливим гавканням дражнили нерви повстанців. Не довго це тривало, бо за горою, на північній захід, у воздух

вистрибнула червона ракета, а за нею — в сторону півночі — друга, що було сигналом до започаткування акції.

Згідно індивідуальних призначень, одні станули на заставах, другі на постах зорців і підслухів, а ще інші побігли в напрямі хат. Стукали у двері та вікна, будили мешканців і казали виходити з хат. Скала, зразу обережно підходив до хат, стукає у двері, чи вікно, стаючи збоку зі зброєю готовою до вжитку, застромивши ручку смолоскипа за пояс. Незабаром в селі зчинився рух, скрипіли відкриваючісь двері, розлягався плач дівчори, гавкання собак і вигуки упістів, що поспішали мешканців до виходу на двір, помагаючи деяким виносити речі з хат.

У Волиці поляки жодного збройного спротиву не ставили, але за горою, в селі Пельня, розлягались серйні і поодинокі постріли.

В один мент нічну темряву роз'яснили полум'я першої горючої хати. В той час Скала вертав до першої „своєї” хати, в якій попередив жителів, щоб виходили.

Мнимий огонь сірника, ... спалах смолоскипа, який рухом дрижачої руки підіймався під солом'яну стріху, а в глибині подвір'я, тривожно притулени один до одного, стояли двоє переляканих селян із трійкою малих дітей, обтираючих слози з очей. Мимоволі, Скалі пригадались сцени поем Тараса Шевченка, оспівуючі кроваву піムсту Гайдамаків і здавалось йому, що снага і чар „гуляючих гайдамаків”, в поезії є красою і моментом захоплення та подиву, а тут стискає серце, мимо повного переконання і чистої совісти, що битий має право себе боронити. І, коли ж такі „сцени” перестануть бути для наших двох народів образами найжорстокішого, огидного „мистецтва”? — питав самий себе Скала?

За першою хатою ішла друга, за другою — дальші. Де не було солом'яної стріхи смолоскип встискався у загату зі соломою, або сіном, у клуню, ... всюди де був легко запальний матеріял. Полум'яні язики охоплювали всі будинки, червоні заграви роз'яснили долину, в якій починався акт заглади матеріальніх надбань українських поколінь, з яких останнє викинено брутальною силою немов ті „чаєнтята з гнізда, при битій дорозі”, осадивши на їх місцях чужий елемент. Серед цього елементу був не хто інший, але ті, що їхні предки колись, в давнішій минувшині, також різними, несправедливими українцями, методами і силою привласнювали українську землю, сягаючи аж по Київщину, на якій будували свої гнізда, що опісля ставали центрами утиску і гноблення українського народу. Їх звітам прогнали

також примусові обставини, але знов їх поселено на українських землях, тим разом окраїнних.

Скала біг від хати до хати, а чим дальше, тим більше чар поезії й одночасно огиди виконуваного діла розплівався в полум'ях нищівної пожежі, поняття справедливості й несправедливості уступало місця почуттям обов'язку виконання наказу команди. Перестала дрижати рука зі смолоскипом, очі не бачили в оплітках і за огорожами людських постатей, тримтячих з переляку. Село горіло від одного кінця до другого. В червоних полум'ях челюстей земельного пекла ставало душно, аж гаряче. Тріщали звалища сільських будинків, прості, переважно дерев'яні конструкції, пережерті полум'ям, валились до землі, посилаючи високо у воздух в'язки жевріючих іскор у густих стовпах диму. А, там недалеко за горами на північ і північній захід зловіщі заграви сповіщали розрахунок кривд в селах Дудинці і Пельня.

Було вже по півночі, коли обрій почав темніти пригасаючими вогнями, лиши дими розпліваючоюся сірістю ясніли на овиді темного небозводу, а попели присипували згарища пилинами пороху одного маленького епізоду безнастаннього, триваючого уже віками, бунту українського народу проти нахабного й огидного насильства — лакомих і жадних українських багатств — сусідів.

По виконанні завдання підвідділи УПА маршували до місця призначення, кожен зосібна. Група командира Граня маршувала приспішеним ходом, щоб ще за ночі добитись до лісів. Треба було заховати всілякі середники обережності, бо існувала можливість польської погоні, особливо з Буківська, але менша група людей могла швидше посуватись в терені і коли почало світати вони вже були на скраю лісу між селами Репедь і Пришибів. Там зупинились на відпочинок.

По форсовному марші усі були перемучені тож не зважаючи на небезнеку перестуди клались на поверхню вогкої і зимної землі. Втіма та сонність перемогли деяких учасників виправи і вони, положившись на землі, не счувшись, здрімнулись глибшою дрімкою. До них належав також Скала, якого зі сну розбудило тупотіння кінських копит. Розкривши очі, він зразу не розумів чи це дійсність, чи сон. На самому скраю лісу побачив вершника на хребті коня в моменті, коли каштануватої шерсти кінь стояв на задніх ногах, випрямивши кадовб під кутом шістдесят ступенів, перебираючи у воздусі ногами, немов вітаючи упівську родину. Довга грива, спадаюча на правий бік, піддалась напорові повітря,

плаваючи півлуком над карком. Нерухомі очі, між якими ясніла біла зірка, порскаючі ніздрі, з іздцем у сідлі, що в цю мить ставув в стременах, знявши з голови російську ватяну шапку, з припнятим тризубом, якою махав у воздусі над головою коня, сміючись повним ротом пацалуватого, круглого обличчя. Був це „Коля” — казах по національності — зв'язковий к-ра Хріна, що прибув туди з інструкцією про зміну місця збірного пункту.

Кінь був здобутком виправи на с. Пельню, в яому, м. ін., мешкало кільканадцять польських цивільних бандитів, що доконували напади на

довколишні українські села. Точний, поіменний список тих бандитів мав Гуцул — районовий референт СБ. Останньої ночі, в часі палення села, боївка СБ Гуцула виловила вісімох із знаних бандитів, яких за злочини супроти безборонного українського населення зліквідовано, а деяким із них реквізовано коні, ними упередньо пограбовані в українців.

Переведені в тому часі ріжні відплатні акції відділами УПА, як і описана вище, на якийсь час повздержали поляків у їхніх розбишацьких, бандитських починах.

Г. Л.

ЗА „НАШИМ СЛОВОМ” Но: 42 (1713) ВІД 21.10.1990 р. КОНЦЕРТ ХОРУ „ЛЕМКОВИНА” В БОРИСЛАВІ

Як всім відомо, у місті Бориславі є, мабуть, найбільше скучення лемків на Україні. Старше покоління — це переселенці, вихідці майже зі всіх сіл, колишніх повітів Лемківщини. Але найбільше їх є з Кроснянщини, Ясельщини та Горлицчини, бо там були нафтові промисли і обізнані з ними лемки пригодилися у нафтовому Бориславі. І всі ці лемки дуже радіють, коли до них приїжджають з концертами хорові колективи земляків з Польщі.

У минулому році завітав до Борислава хор „Тисячоліття” з Кошаліна під керівництвом Ярослава Полянського, концерт якого численні глядачі згадують до сьогодні, і який я описував у газеті „Наше слово” (в Но. 44 з 29.X.1989 року).

І ось цього року, у п'ятницю, 3 серпня увечері, в Палаці культури нафтовиків відбувся концерт хору „Лемковина” з Білянки під керівництвом Ярослава Трохановського.

Оскільки минулого року Ярослав Полянський написав мені гарного листа з подякою за мою статтю в газеті про хор „Тисячоліття”, у якому зазначив, що всі хористи зі зворушеннем, тепло згадують про свій виступ у Бориславі, та цей номер „Нашого слова”, в якому описаний концерт, священно зберігають на пам'ять, а в самому Бориславі слухачі часто говорять мені, що теж бережуть цей номер газети, як згадку про чудові хвилини, прожиті ними на цьому

пам'ятному для них концерті, я хочу написати і про концерт „Лемковини” в нашому місті. Минулого року я мав щастя побувати на концерті хору „Тисячоліття” і до сьогодні зберігаю в своїй душі незабутні враження насолоди від почутих тоді, віртуозно виконаних хором пісень ...

На превеликий мій жаль цим разом на концерті „Лемковини” я не мав змоги побувати, і як моя душа не розривалася, я не міг послухати співу своїх краян з Польщі. Концерт я описую з розповідей глядачів, що на ньому були, а вони не послидовні, тому відразу прошу пробачення у хористів та слухачів, якщо щось переплутаю або відображу не зовсім точно.

Отже, у п'ятницю, 3 серпня 1990 року, хоч це був звичайний робочий день, у залі Палацу культури зібралося декілька сотень бориславців, переважно лемків, але були й місцеві любителі хорового співу. Деякі прийшли, знехтувавши своїм відпочинком після напруженої праці на нафтових промислах, на заводах і фабриках, бо дуже прагнули зустрічі зі своїми земляками з Польщі та почути призабуті, різні співаночки зі свого дитинства на Лемківщині. Тому, що автобуса з хором „Лемковина” довго не було, багато нетерпеливих лемків вийшло з залу, щоб надворі почекати на їх приїзд і привітати. Тож не дивно, що коли нарешті автобус заїхав перед Палац культури, його відразу оточила велика юрба

збуджених лемків, котрі виходячих з автобуса хористів привітали радісними вигуками, палкими обіймами та щирими поцілунками. На очах як зустрічаючих, так і прибулих, слізози радості від так довгоочікуваної, але все-таки несподіваної зустрічі з краянами з милої нашому серцю Лемківщини. Зі всіх сторінчується тільки наша лемківська говорка. Люди розпитують одні в одних, хто звідки родом, чи, бува, серед них нема близьких односельчан ... Але енергійний диригент пригадує, що вже пора заходити в зал та розпочинати концерт, бо вже й так вони запізнилися.

Коли відкрилася завіса і на сцені зявився хор у гарних, до болю рідних лемківських народних строях, глядачі привітали їх гарячими оплесками. Вони побачили, що в хористок у чудових горсетах та в хористів у гуньках зовсім молоді, майже юні обличчя ... Виявилося потім, що багато хто з них приїжджає на репетиції до Білянки не тільки з поблизуких лемківських сіл, але й з далеких західних земель. Виходить, що вони діють в таких самих умовах, як члени хору „Тисячоліття” чи славного чоловічого хору „Журавлі”.

Честь і слава всім членам хору „Лемковина” та їхньому диригентові Ярославу Трохановському за те, що вони в таких важких обставинах все-таки свято зберігають трепетну любов до рідної пісні та священно шанують наші давні лемківські звичаї і традиції після повернення на рідну землю своїх предків у зелені Карпати.

З привітним словом та квітами до хору звернулися: Марія Демська родом із села Дошиці, Михайло Драган з Розділля та Костя Присташ з Вапенного.

І розпочався той прекрасний концерт, який чудово вів, оголошуячи кожну наступну пісню, один з молодих хористів, причому робив це вперше саме в Бориславі. І полинули зі сцени в зал наші рідні лемківські пісні та загальноукраїнські, одна за другою.

Пісня „Горы наше” нагадала глядачам рідні сторони там у Бескидах, де колись жили їхні батьки та вони самі. „Тяжко жити на чужині” була піснею, що передавала тугу за рідною землею та її людьми, бо тут тільки чужі ...

Були ще інші пісні, але найбільше вразила слухачів урочиста величава пісня „Молитва Володимира” на честь 1000-ліття хрещення Русі-України, слова і музику до якої написав сам диригент хору Ярослав Трохановський, за що належиться йому велика

подяка і честь! Пісня виконувалась без супроводу оркестру, соло — Мирослав Клинківський.

Дуже всім сподобалася лемківська народна пісня в обробці Ярослава Трохановського „Дунаю-Дунаю”. Чарували молоді, сильні, парубоцькі голоси дуєти Мирослав Клинківський і Богдан Пеляк.

Більшість пісень була проспівана в супроводі оркестру, який чудово відтворював народні мелодії підкреслюючи тим звичування рідних пісень, таких, як „Ей, крочком, коні, крочком”, чи „Як я сой заспівам”, а вже найкраще у пісні „Під облачком”, у якій чудово була переказана віртуозна гра на скрипках у дуєті: батько Ярослав та син Славомир Трохановські. Соло — Андрій Чупак.

Після 10-хвилинної перерви хор знову проспівав гарно, мелодійно, з особливим лемківським акцентуванням, декілька народних співаночок: „Была любов” (дуєт Марійки Дрейович та Ярослава Пеляка), „Поведу коника” (дуєт Мирослава Клинківського та Богдана Пеляка), „Казала мі мамця” (дуєт Ренати Полувняк та Дороти Дутканич).

Я міг перепутати черговість виконання пісень або якусь поминути, то нехай мене хтось поправить, сам нехай напише, як було насправді, бо нелегко писати з розповідей інших.

Були виконані також народні танці: „Пастерський танець”, „Аркан” і, здається, „Збійницький”.

Глядачі всі пісні сприймали з великим захопленням, нагороджуючи хор квітами та гарячими оплесками, але особливо (мені говорили про це всі) хвалили, підкреслювали, що пісню „Іхав козак за Дунай” хор виконав на біс. Всім вона припала до серця!

Хоч я сам того не чув, мене дуже зворушило те, що хор „Лемковина” завершив концерт піснею „На Лемковині” на слова Івана Русенка, про якого я тепер так багато пишу в зв’язку з 100-літнім ювілеєм з дня його народження. Музику до цієї пісні написав Ярослав Трохановський.

Кожну пісню вдячні глядачі нагороджували палкими оплесками та вручали хористам і диригентові букети квітів. За чудовий концерт, за хвилюючі зворушення від зустрічі з рідною піснею ширу подяку склали хорові лемківською горівкою Марія Демська, а також вчитель-лемко Іван Ванца. Корінний бориславець Олександр Марич також дякував хорові за гарний концерт від імені теперішніх нащадків Великого Каменяра та на пам’ятку вручив диригентові дарунок — чудову плоскорізьбу у дереві з портретом Івана Франка.

The Lemkos in the Ukrainian National Movement During and After WWII

By Peter J. Potichnyj

McMaster University

Presented at the 20th National Convention of AAASS,
November 18-21, 1988, Honolulu, Hawaii

I. Introduction

My task in this paper is rather straightforward, to shed some light on the extent of Lemko participation in the Ukrainian underground during and immediately after World War II.

Paul R. Magocsi in his article "The Lemko Rusyns: Their Past and Present" presents this matter in the following way: "They [the Lemkos] . . . were identified as Ukrainians and accused of helping the UPA 'bandits,' even though the vast majority of Lemkos who have survived the 'voluntary' deportation of 1945-1946 [some 35,000] actively rejected a Ukrainian identity and gave no aid (nor in most cases were they even near) the UPA."

In this manner he manages to avoid the entire issue of Lemko involvement in the Ukrainian underground. He admits that the UPA was active in trying to prevent the forcible resettlement of the population in 1945-1946 period but fails to acknowledge that it did succeed in disrupting the resettlement action. Otherwise there would have been no need to undertake still another resettlement this time to "Ziemie Odzyskane." According to Magocsi the sympathies of the Lemkos were definitely skewed in the direction of left-wing politics. He says: "The poverty stricken Lemkos were attracted to left-wing and pro-Soviet political parties that called for the establishment of a Communist Society."

In the end "Lemko partisans (organized in a Subcarpathian Formation headed by Ivan and Michal Dons'kyi), in cooperation with Polish Communists were fighting against the German regime and the local Ukrainian-dominated administration. Some Lemko writers have subsequently blamed their suffering during World War II on the excesses of Ukrainian 'nationalists' working under the Germans."

Professor Magocsi does not provide specific sources for the above views expressed in his article but most official Polish authors write in a similar vein.

In short he is not alone in proclaiming that were it not for those terrible Ukrainian "collaborators" the fate of Lemkos — whom he localizes in the most western part of the region — would have turned out much more promising.

What was the situation really like? To answer this question it is necessary to discuss the organizational structure of the

OUN and the UPA in Lemkivschchyna and to determine to what extent it was based on the local people and to what extent it was a foreign structure imposed on the local inhabitants of the region. Before we turn to this matter it is useful to say a few words about the sources on which this paper is based.

II. Sources

There are in existence a number of sources which might help us to throw some light on this highly complicated question.

First of all there is abundant Polish propagandistic literature which although specializes in distorting reality does not provide snippets of useful information on the events of that period.

Secondly, a number of reports, from various military, political and police institutions are available, which provide fragmentary information on the situation in the region. These are usually found in a number of official publications with some pretensions to scholarly objectivity.

Thirdly, a number of solid scholarly studies have recently made their appearance in this field. Many of them only indirectly touch on the problem at hand yet are very useful in providing the background without which it is extremely difficult to reach proper conclusion or understanding of the subject matter.

The above categories which pertain to Polish literature are duplicated on the Ukrainian side. Here also one can find both propagandistic as well as more objective materials on the Lemko problem. A group of the most interesting and valuable documents are the reports of Stepan Golash - "Mar," the OUN leader of Nadraion "Beskyd," some of which are located in the Archives of ZPUHVR in New York and in the Archives of ZCNOOUN. And the reports of the Military Commander of Tactical Sector No. 26 ("Lemko"), Vasyl' Mizernyi - "Ren," which are available in Archives ZPUHVR, the Archives of Misija UPA, and in xerox copies in the Archives of "Litopys UPA."

No less important are the "protocols" of those UPA members who reached the American Zone of Germany in 1947 and 1948. These documents which represent systematic debriefings of most of the UPA soldiers and which also contain short memoirs written by them when their memory was still fresh, contain very valuable information on the conditions of underground struggle. Not all of these materials pertain to Lemkivschchyna but a number of them have a direct bearing on the matter at hand.

Perhaps the richest source of information is found in the personal memoirs of the leading OUN and UPA leaders from Lemkivshchyna, who either on higher orders, or because of circumstances, found themselves in Western countries. Among them the most valuable papers belong to Mykhailo Fedak - "Smryni," the Raion leader of Western Lemkivshchyna, Stephan Golash - "Mar," leader of Nadraion "Beskyd," and Modest Ripeckyj - "Horyslav," Nadraion leader of Security Service. Rich in detail these papers provide an excellent overview of the entire territory of Lemkivshchyna.

Interviews with a number of ordinary soldiers or lower level administrative personnel are valuable for a detailed review of local situations especially at the point of contact between the underground and the inhabitants of the region. Many of these people come from Lemkivshchyna (some 64 individuals), but some hail from other regions but served in the Lemko territory.

Finally both in Canada and the United States live a large number of older immigrants from Lemkivshchyna, some of them recent arrivals from Poland. They are an inexhaustible source of information on all aspects of life in the region both during German as well as the Polish administration. Some of the information in this paper comes from this particular source.

III. The Organizational Structure of the Ukrainian Underground

A. The OUN

The Zakerzons'kyi Krai (The Ukrainian ethnic territories in Poland) came into existence only in 1945 as a result of a through reorganization of the underground in the entire region of Ukraine.

Until 1944 most of these territories were part of the OUN Peremyshl Oblast, which was further subdivided into Okruhy, Povity, Raiony, Pidraiony (Sub-raiony), and Stanytsi.

This structure was changed in the reorganization of 1945. The Oblasti and Povity were abolished. At that time the Krai was subdivided into Okruhy, Nadraiony, Raiony, and Kushchi (several villages). The smallest territorial organizational unit was Stanytsia which usually encompassed one or two villages, depending on the number of inhabitants.

The Krai leadership in Zakerson'kyi Krai was organized approximately in March-April, 1945 after the arrival in the territory of Iaroslav Starukh - "Staih," ("Iarlan"). His Deputy and Propaganda Chief became Vasyl' Halasa - "Orlan," until then the leader of the Peremyshl Oblast'. Petro Fedoriv - "Dal'nych," who also came from the East, took over as the Chief of Security. The chief of Military Affairs was Myroslav Onyshkevych - "Orest," who was also Commander-in-Chief of the UPA forces in this region.

The Krai had three Okruhy. Okryha No. III encompassed the counties of Bila Pidlias'ka (Biala Podlaska), Volodava (Wlodawa) and Kholm (Chelm), as well as the eastern part

of Hrubeshiv (Hrubieszow) and Tomashiv (Tomaszow) counties. It had two Nadraiony, "Lyman" (with 3 Raiony) and "Levada" (with 5 Raiony).

Okruha No. II took in the Iaroslav (Jaroslav), Liubachiv (Lubaczow), and Tomashiv (Tomaszow) counties. It had one Nadraion code-named "Baturyn," which was composed of 5 Raiony.

Okruha No. I encompassed the territory of the entire Sub-Carpathian region. This Okruha originally had 2 Nadraiony, "Kholodnyi Jar" (Peremyshl region, with 5 Raiony), and "Beskyd" (Lemkivshchyna, with 8 Raiony). In 1946 a third Nadraion "Verkhovyna" was created which encompassed the 7th and 8th Raiony of "Beskyd" (Western Lemkivshchyna), from then on referred to as the 1st and 2nd Raion.

B. The UPA

The initial organization of the UPA-West overlapped with the structure of the OUN in Halychyna. A territorial Military Okruha was formed in each of the six oblasti. Numbering from one to six the MOs covered this area at first: 1st MO — the city of Lviv and adjoining counties to the south and west; the 2nd MO — Lviv oblast territory to the west and north, including Lubachiv, Tomashiv, Hrubeshiv counties; the 3rd MO — Ternopil' oblast'; the 4th MO — Stanislaviv (Ivano-Frankiv's'k) and Chernivtsi oblasti; the 5th MO — Drohobych oblast'; the 6th MO — Peremyshl oblast'.

In 1945 the six MOs were reduced to four. The major changes included deactivation of both the 1st MO (territorial responsibility was shifted over to the 2nd MO) and the area of the 5th MO was assigned to that of the 4th MO. The 3rd MO became responsible also for the Kamianets' — Podil's'kyi oblast' to its east, while the 4th MO took over Zakarpattia oblast'; the 6th MO incorporated two Tactical Sectors (Taktychni Vidtynky) formerly within the 2nd MO. Those Okruhy still remaining retained their former numerical designations.

Each MO was further sub-divided territorially into Tactical Sectors (Taktychni Vidtynky) and all its maneuver units continued to constitute a Hrupa. These Hrupy used the numerical designation of respective MOs, but were also code-named "Buh," "Lysonia," "Hoverlia" and "Sian." The Commander of UPA-West from 26 January 1944 to 17 April 1949 was Major Vasyl' Sydor - "Shelest" (promoted to Colonel in 1946).

"Zakerzons'kyi Krai" was part of the Operation Group UPA West as the Vith Military Okruha "Sian." The 6th MO originally covered territory of the Peremyshl OUN oblast', which included the counties of Iaroslav, Peremyshl', Lisko, Sianik, and Dobromyl'. According to Sodol this MO existed already in 1943, but its first UPA units were not organized until the summer of 1944. For a brief period in August-September 1944, due to the location of the front-line, there was a concentration of UPA companies in Lisko county. Then, on 24 September, all

units in this area, commanded by Lt. Vasyl' Mizernyi - "Ren," left the area. Marching due east through the Carpathian Mountains they managed to cross the Soviet-German front without engaging in combat. Most of these companies returned to the 6th MO by the end of that year.

When the present Polish-Soviet border was established in 1944, the "Sian" MO found itself in Poland and thus separated from the other MOs. Due to this circumstance, the 1945 reorganization made changes to include within the 6th MO that remaining Ukrainian ethnographic territory now within Poland, which was previously controlled by the 2nd MO and UPA North (Volhynia). This new territory was divided into three Tactical Sectors, which corresponded to OUN Okruhy: the 26th to the south ("Lemko" with two battalions), the 27th in the center (code "Bastion" with the "Mesnyky" Battalion), and the 28th in the north (code "Baturyn" with the "Vovky" Battalion). Its units were code-numbered 94-100, with some numbers being used two or three times over with the addition of a letter identifier.

The commanders of the 6th MO of UPA-West were "Udarnyk" (1944), "Lir" (1945), and Maj. Myroslav Onyshkevych - "Orest" (1945-1947). His Chief of Staff was Ivan Shpontak - "Zalizniak," the adjutant was "Bohdan," and Staff Secretary was "Bohun."

The Tactical Sector "Lemko" which corresponded to OUN Okruha No. I was commanded by Vasyl' Mizernyi - "Ren" with his deputy Col. "Konyk" and later Maj. Petro Mykolenko - "Baida," the commander of the Peremyshl Battalion.

IV. History of "REN'S" Battalion

The beginning of UPA in Lemkivshchyna can be traced to first half of August 1944. At that time many refugees from eastern parts of Ukraine found themselves in Lemkivshchyna but were not willing to leave Ukraine altogether. In addition the Ukrainian Auxiliary Police units were no longer willing to be part of the German administration and deserted on a large scale.

In Lemkivshchyna as in other Ukrainian lands under German occupation there existed two political streams, the legal one, the UDK (Ukrains'ki Depomohovi Komitety), and the illegal, the OUN network. The Ukrainian Auxiliary Police was heavily infiltrated by the OUN, as were the representatives of local administration (soltys and viit personnel). Near Ivonich there was a garrison of "Werkschutz" composed largely of Ukrainians and also infiltrated by the OUN. Both wings of the OUN were active here but the OUN(B) had a much better developed network and was much stronger than the OUN(M).

Just a few months prior to creation of UPA units the OUN(B) network suffered tremendous losses. The German Gestapo managed to arrest almost the entire OUN(B) leadership in this region and to kill many of them, including Okruha leader Mr.

Fal' from village Izdebky. Vasyl' Mizernyi, the Commandant of the Ukrainian Auxiliary Police in Sianik, who was an active OUN member, and who later was destined to play a prominent role in the UPA was also arrested at that time.

The original OUN leadership in Lemkivshchyna had a large percentage of local cadres. The arrests seriously weakened the underground network. Only one Raion and two Sub-raion leaders escaped arrest. The OUN(B) network almost stopped functioning and the Peremyshl Oblast leader Vasyl Halasa ("Orlan") was forced to send in several new activists in order to reactivate the organizational work in the region.

The official date of the creation of the battalion is August 15, 1944. It happened just northerly of Balyhorod, between the villages of Zhernytia Vyzhnia and Berezhnytsia, when a number of units which were organized separately came together and when Vasyl' Mizernyi, who escaped from German prison eventually agreed to take command.

He led the battalion through the frontlines to the Eastern Carpathians. Some of these units later on returned to the territories of Zakerzons'kyi Krai, but not all of them were assigned to Lemkivshchyna.

It was this initial organizational phase of UPA units on the territory of Lemkivshchyna that later provided a pretext for most of the Polish claims that the UPA was a foreign creation and was forcibly imposed on the region.

Actually as we already saw, the Lemkos were members of the OUN and UPA networks from the very beginning. Already in 1943 there existed an OUN battle unit composed primarily of the local inhabitants.

The battle group of Raion leader "Hoverlia" organized in the spring of 1945 was composed of 20 members led by "Sorokatyi," of whom 16 (including the Commandant) were Lemkos and only 4 came from Halychyna.

In the beginning of 1945 another battle unit of some 20 members and led by "Shuhai" was organized in Eastern Lemkivshchyna, and another one (14 members - among them 3 women) organized by "Smyrnyi" and led by "Heli" in Western Lemkivshchyna.

Both of these units were composed of local people.

The second battle unit organized by "Smyrnyi" in the summer of 1945 and led by him was composed of 16 members.

The year 1945 was also marked by a rapid extension of the underground network in the entire Lemkivshchyna region. The Nadraion "Beskyd" had seven Raions and all of them had good local networks of well-organized Kushchi and Stanytsi. Later on the VIII Raion was added.

Beginning with January 1945 the Military Residents in all Raions and Kushchi began intensive training of the SKV (Samooronni Kushchovi Viddily) units which in many cases sprung up spontaneously in the entire region. This was

especially true for Eastern Lemkivshchyna. Each of the 215 villages of Lis'ko and Sianik counties had such self-defense units whose size was anywhere from 10 to 60 members each, depending on the size of the village and the national consciousness of its inhabitants. According to Golash in 1945/1946 these units numbered approximately 6,000 men.

The major reason for this rapid, spontaneous arming of the villages was heavy pressure exerted on the population by both the Polish Communist authorities and the Polish anti-Communist underground both of whom wanted to be rid of Ukrainians as soon as possible. In addition to propaganda action for resettlement to the USSR, the use of terror was employed on a large scale against the Ukrainians. A number of villages were massacred either by the Polish nationalists (eg. Verkhovyny, Pawlokoma and others), or by the Polish Army led in most cases by Soviet officers (eg. Zavadka Morokhiv'ska and some others). Casualties among civilian population were quite heavy.

The OUN and UPA leadership favored this spontaneous self-defense movement and made certain that it functioned in an organized and controlled fashion. The UPA commanders took great care that the SKV units were well armed and trained. They provided for the UPA large reserves of well trained, combat ready guerilla units, but even more importantly a valuable contact with the population, on whom they had to rely daily for supplies and intelligence.

The main military force were the UPA units under command of Vasyl' Mizernyi - "Ren."

In 1945 his battalion was composed of three companies of various strength which were commanded by "Bir," "Didyk," and "Khrin." In 1946 the battalion had four companies commanded by "Bir," "Khrin," "Stakh" and "Brodych." The composition of these units, however, was not the same as that of September 1944 when the original battalion was organized.

For example the beginnings of "Khrin" company can be traced to second half of 1945, when "Khrin" himself was transferred from Nadraion "Kholodnyi Jar" where he was commanding a Military Police (Poleva Zhandarmeriia) unit, and placed in charge of the company. The soldiers of his company came mostly from the region of Sianik-Rymaniv (Tokovnia, Mokre, Pulavy, Voroblyk). The youth of these

villages were hiding in the forests in fear of Polish looting bands which were very active in the region. In fact, the company was organized in order to provide discipline, prevent the formation of free-wheeling looting gangs, and, finally, to offer protection for the population against the resettlement and harrassment by Polish side.

"Stakh" was "Khrin's" deputy. In the spring of 1946, three platoons (4th, 5th and 6th) were removed from "Khrin's" unit and made into a separate company. However, because many of newly recruited men lacked proper training the unit in July-September was placed under command of "Zrub" and sent into Peremyshl region to undergo strenous military training. Upon completing the training the unit was returned to Lemkivshchyna, placed under "Stakh's" command, but although it was an independent entity, it continued to operated jointly with "Khrin" company.

Several reliable witnesses report that the men of both these units were at least 90 percent Lemko.

"Brodych" ("Roman") served as platoon commander in "Karmeliuk's" company until the spring of 1946, that is until the return of the unit from the propaganda raid in Eastern Slovakia (units of "Karmeliuk," "Myron" and "Didyk" took part in this raid). Placed in charge of "Didyk's" company "Brodych" from the middle of September 1946 was assigned to Nadraion "Verkhovyna" (Western Lemkivshchyna). This unit which had from 120-130 men remained in the territory until the fall of 1947 when it was ordered to leave for West Germany. Most of the members of the unit were Lemkos.

A large percentage of Lemkos in the UPA units in this region is also confirmed by their number among those extradited to Poland by Czechoslovakia in 1948. Lyko claims that of 100 men and 2 women who were extradited in his group, he recalls 85 family names or pseudonyms and their places of origin. Among them were 49 Lemkos, 17 persons were from Peremyshl, Iaroslav or Kholm region and 19 whose origin he does not know.

Lemkos also served in various capacities in the underground outside of the territory of Lemkivshchyna as early as 1943.

Continued in the next volume.

З ЖИТТЯ ОРГАНІЗАЦІЇ

5-ий відділ ООЛ в Ірвінгтоні , Н. Дж., має свій прапор

В суботу, 26 січня ц.р., в Українському Народному Домі, при 140 Проспект Евню, в Ірвінгтоні, Н. Дж., відбулася святочна торжественна урочистість посвячення прапора 5-го відділу ООЛ. Участь в святкуваннях взяли всі місцеві організації з прапорами, та були також прапори Крайової Управи ООЛ Америки і 2-го відділу ООЛ з Йонкерсу, Н. Й.

Відкриття імпрези довершив голова 5-го відділу ООЛ, В. Кікта, який також виголосив святочне слово, а господарем був д-р Степан Ворох.

Акту посвячення прапора довершили отці: Михайло Вівчар з УКЦеркви св. Івана Хрестителя в Ньюарку та о. митрат Сергій Непріль з УПЦеркви св. Тройці в Ірвінгтоні.

Хресними батьками були: голова Крайової Управи ООЛ Марія Дупляк, д-р Любомир Кузьмяк та представники усіх місцевих організацій з терену Ірвінгтону й Ньюарської округи. Була це знаменна хвилина, яка учасникам імпрези дала змогу вислухати глибоко патріотичного змісту святочне слово. Доповідач нагадав про трагічну минувшину України, а зокрема Лемківщини, та про безнастаний змаг українського народу до волі.

На тлі існуючих політичних і економічних умовин життя лемків, вказав на потребу створення американськими лемками організації, що у підвальні своєї діяльності поставила б завдання захисту й оборони знедоленої Лемківщини. Таку організацію лемки покликали до життя в тридцятих роках нашого століття і дали їй назву — Організація Оборони

Лемківщини, у складі якої діє і 5-ий Відділ, якого члени є горді із живучої діяльності їхньої організаційної клітини. Виявом цієї гордості є м. ін. посвячення блакитно-жовтого прапора Відділу, по „довгих 33 роках” його діяльності.

Першу частину програми закінчено українським славнем „Ще не вмерла Україна”, по чому приступлено до другої точки, якою була Свят-вечірня — Різдвяна зустріч. В мистецькій частині першою точкою був виступ Марійки Вітяк, яка прочитала „Різдво на Лемківщині”. Згодом, „Різдво” — Б. І. Антонича, муз. Майчука, виконала Іванна Канонів, при фортепіановому супроводі Марії Павловської. Пісню „У горах Карпатах” заспівали: О. Пех, М. Вітяк, Т. Полянський і А. Гбур, а різдвяний привіт зложив голова Відділу В. Кікта.

Благословлення й молитву провів о. М. Вівчар. Колядою „Бог Предвічний” розпочато традиційний Свят-вечір. 5-ий відділ ООЛ уже від 27-ох років організує традиційні Свят-вечори з українською громадою в Ірвінгтоні. Така діяльність дає змогу об'єднати відділи лемківських організацій нашої округи, для досягнення кращих успіхів у нашій діяльності для добра не лиш лемківської справи, але для української в загальному.

На закінчення програми, о. митрат Непріль провів молитву, а голова 5-го Відділу щиро й сердечно всім подякував за присутність і попросив усіх до забави, що відбулась під звуки оркестри „Журавлі”.

В. Кікта

ЗАГАЛЬНІ ЗБОРИ 3-го ВІДІЛУ

В неділю, 9-го грудня 1990 року, відбулись Загальні збори 3-го відділу ООЛ в Пассейку. Збори відкрив голова Відділу Василь Гаргай, який теплими словами привітав усіх присутніх.

Збори перевела Президія у складі: Іван Хомко — голова, Марія Дупляк — заст. голови та Анна Шевченко-Феш — секретарка.

Однохвилиною мовчанкою вшановано пам'ять бувшого члена Управи відділу св. п. Теодора Стець.

Після звітів членів Управи та дискусії, на внесок Номінаційної комісії, вибрано Управу на 1991-ий рік в такому складі: Василь Гаргай — голова, Мар'ян Кош

— заст. голови, Марія Дупляк — секретарка, Стефан Косцюлек — фінансовий референт, Стефан Дупляк — організаційний реф., Марійка Кош і Анна Косцюлек — допомогові референтки, Анна Гаргай — культурно-освітні референтки, Василь Гавроняк — господарчий реф. Вільні члени: Анна Шевченко-Феш, Анна Стець, Михайло Карлицький та П. Русинко. До Контрольної комісії увійшли: Іван Хомко — голова, Іван Блиха і Антон Косцюлек — члени.

Збори закрито українським національним гімном. Опісля, у приємному товаристві, при каві і солодкому, присутні обмінялись інтересними думками.

Анна Шевченко-Феш

ПОСМЕРТНА ЗГАТКА

Ділимося сумною вісткою з українським громадянством, що в суботу, 23-го лютого ц.р., по довготривалій важкій недузі відійшов у вічність член Управи нашого відділу — св. п. Андрій Надяк.

Покійний Андрій народився 7-го грудня 1912 р., в с. Довжиця Сяніцького повіту на Лемківщині. На двадцять шостому році життя одружився з Фененою Затирач, яку в два роки пізніше залишив вагітною, будучи змушеним виїхати на примусові роботи до Німеччини.

В 1944 році дружина, із маленьким синком Михайлом, опустила рідне село подавшись до Німеччини, де — злучившись з мужем — по закінченні Другої світової війни проживали в тзв. таборах для „переміщених осіб” до 1944 року. Там ім побільшилась родина ще о двоє дітей — доньку і сина. З Німеччини їм пощастило виїхати до ЗСА, де зразу мусіли тяжко працювати на фермі у стейті Вирджінія. Шукаючи кращих життєвих умовин, перевелись до Нью Бритейн (стейту Кеннетикат), а в 1954 році до Рочестеру, Н. Й., де народився їм ще один син.

На терені міста Рочестеру покійний Андрій був членом Осередка Спілки Української Молоді та членом відділу ООЛ. Протягом 18-літнього членства

два роки був заступником голови Відділу, чотири роки — організаційним референтом та два роки членом Товарицького суду.

В 1982 році дістав важкого удару паралічу, з якого уже ніколи не вилікувався. Обложно хворим, протягом восьми років, піклувалась його дружина та останні місяці життя провів у спеціальному заведенні для важко хворих.

Покійний залишив у глибокому смутку дружину Фенну, синів: Михайла, Славка, і Андрія, доньку Марію, вісімох внуків та близьку і дальшу родину в Польщі й Україні.

Горем прибитій родині покійного висловлюємо ширі срівчуття, а покійному нехай вільна земля Вашингтона буде легкою.

Управа Відділу ООЛ
в Рочестері, Н. Й.

На поминальній тризні переведено збірку на прес-фонд „Лемківщини”, яка дала суму 136.00 дол. Замість квітів на могилу, на прес-Фонд зложили: Управа місцевого відділу ООЛ — 25.00 дол., та по 20 доларів: Михайло Надяк, Іван Рйопка, Іван Шурин та Іван і Текля Лико

Народня творчість

Г. Л.

„Шумлять Ліси Сумно”

Шумлять ліси сумно бескидських Карпатів,
Звідки нас вигнали поляки прокляті.
В карпатських потічках бистра вода тече,
Соловейко в гаю цю пісню щебече:
Ми тут з віків жили, життям любувались.
Свою рідну землю плугами орали.
Плугами орали, зерном засівали,
Власним потом, кров’ю її зрошували.
В сорок сьомі році, як весна зацвіла,
Лемківщину княжу польська орда вкрила.
Прийшли тут поляки „старі” демократи,
Українців-лемків з рідних хат прогнати.
Бо ті українці хочуть вільно жити,
І в чужому ярмі не хочуть служити.
Виселили лемків геть поза Варшаву,
Там їм відбрали громадянські права.
Ганьба Вам, поляки, за нашу недолю,
За терор кровавий, новітню неволю.

Михаїл Олесневич

На Україні

В нашій Україні ружні прібували
І зо сусідами волю будували,
Бо сами не знали станути в єдності,
За то други стали і на лінії простій.
Нам зас обіцяли і славу і волю
В Києві і Львові, Волиню, Подолю.
Яку потім дали то юж добрі знаме,
Бо єй і до гнеска добрі памятаме.
Згинуло козаків нераз в тяжким бою
За волю дачию, але не за свою.
Же не могли сами станути в єдності
За то розсіяни по світу їх кости.
Што то поводує, а чого бракує,
Же так било нераз, на жаль — єст і тераз.
Повідали жени і розумні дівки
Та і старши люди, же не добри спілки.
Може она добра і єдному пужит,
Але для другого хтovdi юж не служит.
Роб же як лем хцеш і до світа іди,
Без першої не найдеш добра заповіди.

КОЛЯДА 1990/91 — СПИСОК ЖЕРТВОДАВЦІВ

ВІДДІЛ Ч. 2, ЙОНКЕРС, Н.Й.

по 50.00 дол.: Володимир Ковальчик, Євген Шпинда.

по 30.00 дол.: Стефан Гованський, Василь Васічко, Богдан Ковалик, Петро Цідило, Михайло Зварич.

по 25.00 дол.: Михайло Барна, Василь Млинарик, Василь Коцур, Роман Глушко, Володимир Щур, Тарас Щур.

по 20.00 дол.: Іван Гончак, Марія Кащак, Микола Макух, Микола Сікора, Євген Ворткевич, Павло Капітула, Стефан Капітула, Наталка Новмержицькі, Осип Гос, В. Борис, Володимир Козіцькі, Іван Ковальчик, Микола Філяк, Ярослав Сисак, Михайло Свіст, Михайло Шашкевич, Стефан Шпинда, Петро Гованський, Андрій Кащак.

по 10.00 дол.: Іван Пупчик, Марія Кащак, Марко Кащак, Конрад Кріль, Осип Щур, Стефан Шульган, Славко Періх.

ВІДДІЛ Ч. 3, ПАССЕЙК, Н.ДЖ.

По 50.00 дол.: Гнатейко (?), І.Б. Чайківський, Петро Русинко, д-р М. Бих.

по 40.00 дол.: Іван Хомко, Т.Хомишак, Петро Гресь. 35.00 дол.: Родина Ленчук.

по 30.00 дол.: С. Дупляк, А. Косцюлек, А. Стець, В. Гаргай, С. Пелтишин, Г. Дзюбинська, Є. Андрах, В. Гавриляк.

по 25.00 дол.: Джон Буртик, О. і М. Мочула, С. і А. Косцюлек, М. і М. Кош, В. Кузик, Я. Петрик, Т. Олещук, І. Блиха. Стефан Журавський, Джон Должицькі, В. Шиш, Ю. Котляр, В. Гной

по 20.00 дол.: С. Янців, Михайло Падко, Ірена Цапар, Андрій Тиньо, В. Ткач, І. Карлицький, О. Русинко, Роман Русинко, Богдан Русинко, І. Косцюлек, П. Леслер, Ф. Лещинський, С. Демчар, В. Сверед, І. Паниця, В. Чернянський, М. Карлицький, Д. Мацко, П. Млинарик, Р. Дідух, С. Ульчак, С. Коваль, І. Пацоляк, В. Котис, Євген Котис, Михайло Тижбір, В. Зельонка, Володимир Смоляк, Володимир Журавський, Іван Зельонка, І. і Ст. Хомка, Ф. Вірстюк, Я. Данків, Т. Баaran, П. Ярошак, І. Скала, Ст. Крицький, В. Солтис, М. Домарадз, М. Холяк, Ю. Гаргай, Р. Галабурда.

по 15.00 дол.: М. Дідух, Богдан Крисина, Т. Марчівський, Ст. Шпит.

по 10.00 дол.: Миколай Філевич, Анна Смоляк, Мирон Філевич, М. Куземчак, М. Садлик, М. Пелтишин, З. Знак, Д. Демчар, Павло Баaran, Родина Чучак, С.

Халупа, Стефан Гавроняк, І. Половчак, Ю. Котис, Т. Корбак, Андрій Капітула, Нестор Вірстюк, С. Задорожний, А. Сидор-Філевич, А. Микич, С. Михалко, І. і Ю. Букало, Л. і А. Ленів, І. Чернянський, М. Драйчук, Грицковян, С. Татаренко, Я. Завойський, А. Козик.

по 5.00 дол.: Петро Олещук, Говард Вільке, Толя Клименко, М. Вахула.

Збирщики: В. Гаргай і М. Дупляк

ВІДДІЛ Ч. 7, ДЖЕРЗІ СІТІ, Н.ДЖ.

По 50.00 дол.: УНСоюз, „Самопоміч”, д-р В. Онуферко.

по 30.00 дол.: Н. Кравчук, Н. і В. Сохан, М. і І. Пилипчак.

по 25.00 дол.: Родина Вішка, В. Бойко, Д. Вох.

по 20.00 дол.: В. і Г. Жуковец, С. Гуралевич, К. Сметанюк, М. Білій — сеньєр, Ю. Колодій, Т. Ванца, Ю. Ференцевич, К. і С. Гира, О. Іваночко, П. Андрейчак, Д. і А. Тхір, С. Кравченюк, М. і В. Куций, А. Козак, Ф. і Ю. Вовк, М. Гончарик, О. Т. Доманські, А. Калинович, Г. Бура, П. і М. Васко, Т. і М. Феш, І. Гресь, І. Гбур, Т. Бобер, Д. Гбур, А. Олекса, П. Костук, П. Мусіло, А. Кедринські.

по 15.00 дол.: К. і С. Гира, Е. Котик, В. і М. Доброзвольські, Т. і К. Кахнич.

по 10.00 дол.: Я. Ястремські, Г. Гаврилюк, Р. Стеблецькі, І. Цьолко, М. Шеремета, С. Чуйко, П. Фуга, З. Галькович, І. Озоровські, Т. Білоус, К. Радченко, В. Блажейовський, С. Раєн, М. Порода, С. Чекай, А. і І. Малиновські, М. Савчак, В. Павловська, С.Є. Шуган, К. Салюк, П.М. Каліщак, С. Максимчук, М. Мацяк, А. і П. Теличка, Й. і В. Подобінські, М. Білій (джуньор), І. Білій, Г.А. Підберезняк, Д. Андрейчак, М. Гірняк, Б. Махновські, Я. і Л. Оленін, А. Тилявський, Т. Ванца, П. Лукачин, В. Білик, І. Лучечко, П. Палка, П. Ґоч, Л. Микитюк, А. Фусяк, А.М. Галущак, І. і М. Шевчук, Я. Вацяк.

по 5.00 дол.: Д. Фусяк, К. Гадзевич, В. Шепель, П. Данчук, М. Решітник, Костів.

Збирщики: Іван Гресь, Павло Фуга

ВІДДІЛ Ч. 5, IPВІНГТОН, Н.ДЖ.

50.00 дол.: Олександра Пех.

по 40.00 дол.: Т. Василик, С. Закамарок, В. Закамарок, М. Ільчишин, І. Копина.

по 30.00 дол.: М. Цьок, С. Бігун, С. Пакуляк.

по 25.00 дол.: В. Кікта, І. Сорока, М. Семанишин,

Я. Ткач, М. Яворський, С. Гудзовський, І. Нишчіт, Й. Сорока.

по 20.00 дол.: о. Ладко, В. Кульманицький, Т. Богданська, Ч. Стебельський, В. Васків, І. Галегський, А. Кейбіда, І. Луків, М. Гривна, І. Юркевич, В. Качмар, Т. Полянський, Н. Канюка, В. Цинайко, І. Пушчак, І. Калинович, А. Палюс, Й. Дідик, А. Комар, Н. Басняк, О. Смаль, А. Козак, М. Борис, Н. Мацкевич, Р. Андрушків, Е. Ротич, М. Леськів, І. Довган, О. Суховерський, І. Семенюк, Р. Данилюк, Н. Красевський, М. Гивец, А. Подгорецький, А. Шота, І. Луків, М. Молчан, Н. Світлична, Т. Пиж, І. Яремкевич, М. Заверуха, С. Радомський, Я. Бодневич, В. Хамуляк, І. Темницький.

по 15.00 дол.: І. Пришляк, В. Никорчук, І. Іванчук, А. Кравець, Т. Турянський, Р. Смоленець.

по 10.00 дол.: І. Кушнір, І. Недро, Д. Карапович, І. Городинський, А. Мокрицька, Р. Пиндус, Д. Подбережняк, С. Кітвіс, М. Цяпка, Ю. Псюк, А. Гудзий, О. Брік, І. Кутій, В. Василик, І. Білоус, Е. Грубський, У. Сенета.

по 5.00 дол.: А. Новітчак, Ю. Кіслевський, М. Лящук.

1.00 дол.: А. Марена.

ВІДДІЛ Ч. 17, РОЧЕСТЕР, Н.Й.

По 20.00 дол.: Іван Шурин, Андрій Яріш, Роман Куціль, Тарас Кахникович, Ім'я і прізвище нерозбірливе.

по 10.00 дол.: Анна Каліберда, Василь Попович, Стефан Король, Л. Білик, І. Лучканич, Петро Лещин, Л. Шмігель, Михайло Вовкович, Мирон Хом'як, Василь Корнило, Андрій Фалат, Марія Фалат (Теодора), Нестор Мазурчак, Володимир Гладун, Дмитро Бездух, Василь Шурин, Ольга Шурин-Бєлка, Борис Губка, Василь Ліщинський, Микола Лилак, Василь Білан, Василь Івасин.

по 5.00 дол.: Борис Богдан, Микола Зубіль, Марта Шурин, Василь Івасів, Олекса Турило, Евстахій Загачевський, Петро Олійник, Стефан Сипняк, В. Цап, І. Кволик, Василь Гринчишин, Володимир Черневич, Роман Костюк, Дмитро Мельник, Михайло Єйна, Петро Білоус, Василь Бездух, Михайло Маркович, Михайло Кукурудза, І.П. Корнило, Михайло Бавус, Михайло Белей, Осип Джус, Богдан Хом'як, Дмитро Пристай, Микола Єйна, Василь Базюк, Дмитро Глушко, Йосиф Жируха, Михайло Падяк, Стефан Гнатюк, Михайло Піскор, Іван Сніженко, Микола Мигович, Володимир Гулкевич, Ім'я і прізвище нерозбірливе.

Збірщик: Іван Шурин

Под 25.00 дол.: Українська Кредитова Спілка, Іван Риопка.

по 20.00 дол.: Стефан Адамчук, д-р Ірина Адамчук.

по 10.00 дол.: Іван Адамчук, Іван Лялюк, О. Червінська, Іван Сніженко, Іван Лико.

Збірщик: Стефан Адамчук

ДЕЛЕГАТУРА ООЛ, ПАРМА, ОГАЙО

20.00 дол.: Семен Кріслатий.

по 10.00 дол.: П. Дмитрик, Микола Кастронець, І. Іваницький, І. Ющак, Дмитро Мігеліч, Стефація Кріслата, Варка Савілда, Роман і Іванна Боднарук.

по 5.00 дол.: Осип Баран, Тарас Бурий.

Збірщик: Петро Дмитрик

22-ИЙ ВІДДІЛ ООЛ, СИРАКЮЗИ, Н.Й.

По 20.00 дол.: В. Майкович, Вол. Дмитришин.

по 15.00 дол.: проф. І. Гвозда, П. Майкович.

по 10.00 дол.: М. Якім, І. Пиндус.

по 5.00 дол.: М. Бобецький, М. Вовк, І. Рись, Т. Бонтабік, Іл. Мазурік, Л. Забич, П. Олива.

Збірщики: В. Майкович і М. Якім

ПОЖЕРТВИ НА ФОНД ДОПОМОГИ „ДІЯМ ЧОРНОБИЛЯ”

100.00 дол. — Замість квітів на свіжу могилу Івана Нейлька, бувшого довголітнього члена І-го відділу ООЛ в Нью Йорку, складає Управа Відділу.

Продовження списків коляди у слідуючому числі.

ПРЕСОВИЙ ФОНД ЖУРНАЛА „ЛЕМКІВЩИНА” від 1-го жовтня 1990 до 1-го березня 1991 р.

ЗСА

300.00 дол. — Спільний фестиваль, відділи ООЛ: Нью Йорк, Йонкерс, Пассейк, Ірвінгтон, Елизабет, Джерзі Сіті.

150.00 дол. — 3-ий відділ ООЛ Пассейк

100.00 дол. — 7-ий відділ ООЛ Джерзі Сіті, „Самопоміч” — Філадельфія.

40.00 дол. — Мадзелян В. Каліфорнія (ФДЛ)

30.00 дол. — Зятик Р., Котляр Іван — Ірвінгтон, Мигалик В.

25.00 дол. — Гутович С.

20.00 дол. — Гудак П.

15.00 дол. — Гарайда Петро

14.00 дол. — Длябога Петро

По 10.00 дол. — Данилів М., Хорват Д., Вуйцік С., Сташків, Теслюк С., Купина І., Гамерський Б., Ульчак С., Сорока І., Німец П., Пазуняк Н., Хорвот Д., Боївка М., Кобаса С., Федорінець М.

По 5.00 дол. — Цекот В., Цвіль Ю., Якубовський М., Савчак М., Бровар Є., Яріш А., Секелик Д., Майкович В., Гайда Я., Філяк Д., Слота М., Васічко І., Моряк А., Пилипчак М., Лукачин П., Шандрук А., Го-

ляк Н., Кікта В., Фалат М.

3.00 дол. — Ячмінська Я.

2.00 дол. — Вацлавський А.

Канада

100.00 дол. — 1-ий відділ О.Л.К.

56.00 дол. — Демчик М.

По 10.00 дол. — Оршак М., Баюс Є., Пудельський Ю., Гойда П., Курицька М., Орисік В.

6.00 дол. — Демчик М.

5.00 дол. — Бучацький О.

Інші

Микитюк Я., Австралія — 10.00 дол.

Хом'як А., Бельгія — 4.00 дол.

*Усім жертвам
наша щира вдячність
Адміністрація „Лемківщини”*

ПОЖЕРТВИ НА ФОНД ДОПОМОГИ 5-го ВІДДІЛУ ООЛ В ІРВІНГОНІ, Н.ДЖ.

1000.00 дол. — д-р Богдан Фесович.

По 100.00 дол. — д-р Любомир Кузьмяк, д-р Роман Кравчук, Олександра Пех, Андрій Гбур, УКС-ка „Самопоміч” в Ньюарку.

70.00 дол. — д-р Тарас Шебедин

По 50.00 дол. — д-р Богдан Худіо, Марійка Гельбік, Володимир Васічко, Віктор Роговський, Литвин-Литвин, Євген Грицай, „Самопоміч”, М. Цяпка.

35.00 дол. — Віліям Кріль

По 30.00 дол. — Олег Лазірко (Олімпік), В. Брэндз, Павло Батьків, Анна Войтович, Станиця 2-ої Дивізії УНА.

По 25.00 — 28-ий відділ СУА, д-р Новаківський, А. Феденишин.

20.00 дол. — Володимир Псуй, „Базар” Гнатів.

*Усім жертвам
наша подяка.*

Return to "LEMKIVSHCHYNA"

P.O. Box 7,
Clifton, NJ 07011

NON-PROFIT ORG.

U.S. POSTAGE

PAID

CLIFTON, N.J.

PERMIT. No. 121

Digitally signed by http://lemko.org

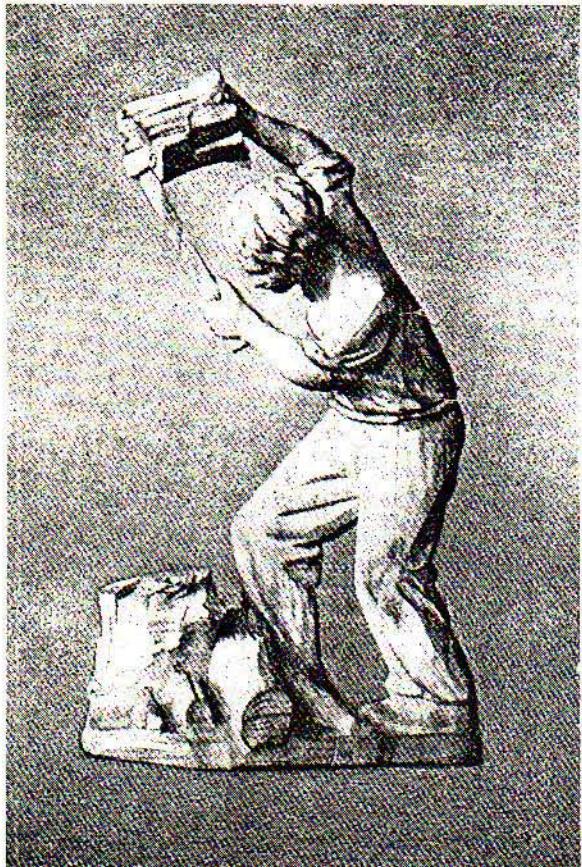
DN: cn=http://lemko.org, o=Walter

Maksimovich, ou,

email=walter@lemko.org, c=US

Date: 2009.12.26 13:38:35 -05'00'

<http://lemko.org>

Дроворуб. Кругла різьба.

В. П. Одрехівський, 1949 р.

Published by THE LEMKO RESEARCH FOUNDATION, Inc.

P.O. Box 7 Clifton, New Jersey 07011 USA

